

POLIISIN ASIAANTUNTEMUKSEN HYÖDYNTÄMINEN AVEKKIKOULUTTAJIEN TIETOTAIDON LISÄÄMISEKSI YHTEISTYÖSSÄ AVEKKIOSAAMISKESKUKSEN KANSSA

10/2016

Tiivistelmä

Tekijä		Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike	
Jani Back		Poliisi (AMK)	
Julkaisun nimi		Julkisuusaste	
Poliisin asiantuntemuksen hyödyntäminen AVEKKI-kouluttajien tietotaidon lisäämiseksi yhteistyössä AVEKKI-osaamiskeskuksen kanssa		Julkinen	
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi		Opinnäytetyön muoto	
Jaakko Kauppila		Toiminnallinen opinnäytetyö	
Tiivistelmä			
<p>Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää AVEKKI-osaamiskeskuksen ja poliisin yhteistyön tarve sekä mahdollisen yhteistyön AVEKKIn kehittämissisällöt. Kehitimme aihesisältöjä AVEKKI-kouluttajien jatkokoulutusta varten. Poliisilla tarkoitetaan tässä opinnäytetyössä poliisiviranomaista yhteyshenkilönä, joka tekee jatkossa yhteistyötä osaamiskeskuksen kanssa.</p> <p>Toiminnallinen opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Savonian ammattikorkeakoulun AVEKKI-osaamiskeskuksen kanssa kevään 2016 aikana. Kehittämis yhteistyössä määritettiin yhteistyön edellytykset sekä koulutusaiheet, jotka perusteltiin tässä opinnäytetyössä.</p> <p>Kehittämis yhteistyön tuloksena päätimme kouluttajien hyötyvän koulutuksista, joissa käsitellään oikeuttamisperusteet, toimivaltakaavio sekä yleisimmät työväkivaltarikosten tunnusmerkit. Poliisin näkökulmasta näitä osa-alueita täydennetään kouluttajille, jotta he kykenevät tulevaisuudessa paremmin vastaamaan työyhteisökoulutusten haasteisiin.</p> <p>Turvallisuuden ylläpitäminen vaatii ammattien sektorirajat ylittävää yhteistyötä. Poliisiviranomaisen tietotaito turvallisuudesta laajentaa entisestään osaamiskeskuksen näkökulmaa työväkivaltaan ja sen ennalta-estämiseen.</p> <p>Kehittämis yhteistyössä arvioimme, että on olemassa tarve poliisin ja osaamiskeskuksen yhteistyölle. Teemme jatkossa yhteistyötä kouluttajien lisäkouluttamiseksi opinnäytetyön aineiston pohjalta.</p>			
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)	
45	lokakuu 2016	Amk2015ONT	
Avainsanat			
Työväkivalta, työyhteisö, AVEKKI			

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	2
2	OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET	4
3	KEHITTÄMISTYÖN OHESSA HANKITTU TIETO	5
4	TYÖVÄKIVALTA	6
4.1	Lisääntyneen työväkivallan taustatekijöitä.....	6
4.2	Ilmiöt 2000-luvulla.....	7
5	VÄKIVALTAAN VARAUTUMINEN TYÖSSÄ	7
5.1	Työn hallinnan merkitys.....	8
5.2	Yhteistyön tarve	9
5.3	Turvallinen työ koulutuksen avulla	9
6	AVEKKI-TOIMINTATAPAMALLI	10
6.1	AVEKKI-toimintatapamallin sisältö	11
6.2	AVEKKI-toimintatapamallin luokitus	11
7	KEHITTÄMISYHTEISTYÖ AVEKKI-OSAAMISKESKUKSEN KANSSA	13
7.1	Kehittämistyön prosessi	13
7.2	Poliisin yhteistyö AVEKKI-osaamiskeskuksen kanssa	15
7.3	AVEKKI-kouluttajien tietotaidon lisääminen.....	16
7.3.1	Työväkivaltarikoksen uhri asianomistajana	16
7.3.2	Toimivaltakaavio lisäkoulutuksena AVEKKI-kouluttajille.....	17
7.3.3	Tiedon saanti viranomaiselta virka-avussa	25
7.3.4	Poliisin rooli AVEKKI-luokituksessa.....	27
7.3.5	Oikeuttamisperusteet AVEKKI-kouluttajille.....	33
8	POHDINTA	39
8.1	Työn yhteenveto	39
8.2	Suunnitteluprosessin arviointi	41
8.3	Oman oppimisen pohdinta.....	41
9	LÄHTEET.....	43

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää AVEKKI-osaamiskeskuksen ja poliisin yhteistyön tarve sekä mahdollisen yhteistyön AVEKKIn kehittämisisällöt. Sain idean yhteistyöstä poliisiammattikorkeakoulun orientoivissa opinnoissa, kun käsitelimme ennalta estävää toimintaa. Poliisilla tässä opinnäytetyössä tarkoitetaan poliisiviranomaista yhteyshenkilönä, joka tekee jatkossa yhteistyötä osaamiskeskuksen kanssa.

AVEKKI-koulutus on Savonian ammattikorkeakoulun kehittämä ja hallinnoima toimintatapamalli työyhteisön uhka- ja väkivaltatilanteisiin. Suomessa on koulutettu kymmeniätuhansia työntekijöitä kyseiseen toimintatapamalliin muun muassa sosiaali- ja turvallisuusalalla sekä kasvatus-, opetus-, palvelu- ja vammaistyön alalla. Lisensoituja kouluttajia Suomessa on noin 120. Savonia-ammattikorkeakoulussa osaamiskeskus ylläpitää, kehittää ja kouluttaa AVEKKIa. (Aho ym. 2015, 7-8.)

Olen aikaisemmalta koulutukseltani (AMK) sairaanhoitaja ja työskennellyt erikoissairaanhoidossa 11 vuotta. Lisäksi olen toiminut ennen poliisiammattikorkeakoulua Savonia-ammattikorkeakoulun osaamiskeskuksessa työyhteisökouluttajana. Työyhteisökoulutuksia olen pitänyt satoja muun muassa itsemääräämisoikeudesta, väkivallan- sekä työnhallinnasta ja työyhteisöllisyydestä. Minulla on lisäksi defusing-ohjaajan koulutus sekä olen toiminut (VIEKKU) projektissa osana työryhmää asiantuntijana vastaten projektin sisällön suunnittelusta sekä kouluttajana toimimisesta. Vankan AVEKKI-kouluttaja taustan omaavana minulla oli oma näkemys toimintatapamallin kehittämiseksi.

Ensikeskusteluissa Savonia-ammattikorkeakoulun osaamiskeskus oli hyvin kiinnostunut yhteistyöstä. Osaamiskeskuksen lehtori Jukka Aho ilmaisi tarpeen lisäkouluttaa kouluttajia uusista teemoista työväkivaltaan liittyen. Lisäksi he olivat kiinnostuneita verkostoitumisesta, eikä aiempaa tiivistä yhteistyötä poliisin kanssa ole tehty. Toiminnallisen opinnäytetyön yhteistyöpalavereita pidettiin viisi kertaa kevään 2016 aikana, jolloin päätettiin tämän opinnäytetyön AVEKKI-kehittämisen sisällöt. Kehittämistyön alueet on avattu tässä opinnäytetyössä. Opinnäytetyö toimii aineistopohjana tulevassa yhteistyössä osaamiskeskuksen kanssa AVEKKI-kouluttajien kehittämiseksi. Koulutusmateriaalit rakennetaan myöhemmin jatkoyhteistyössä tämän

opinnäytetyön kehittämisysteistyön pohjalta. Aineistosta luodaan erilliset koulutustapahtumat kouluttajille tulevaisuudessa.

Kehitystyönaihe on ajankohtainen, koska työväkivalta on laajasti esillä medioissa. Häirintää ja asiakasväkivaltaa esiintyy monilla työpaikoilla. Euroopassa on yhteinen huoli työväkivallasta, jolla on laajat vaikutukset työhyvinvointiin, työstä poissaoloihin, työviihtyvyyteen sekä työhenkilöstön vaihtuvuuteen. Eurooppalaiset työmarkkinaosapuolet ovat sopineet työhön liittyvän väkivallan torjunnasta. Tämä on saanut Euroopan tasolla alue- ja paikallishallinnon, sosiaali- ja terveydenhuollon, kaupan, yksityisen turvapalvelualan ja koulutusalan toimijat luomaan suuntaviivat työväkivallan vähentämiseksi. (Työturvallisuuskeskus 2010.)

Suomessa sisäisen turvallisuuden ohjelma Turvallisempi huomina pitää sisällään tavoitteen Suomesta Euroopan turvallisimpana maana (Sisäasiainministeriö 2012, 10). Ohjelman mukaan työpaikkojen turvallisuus on yksi arjen keskeisistä turvallisuuden haasteista Suomessa. Työtään tekevien ihmisten turvallisuutta pyritään varmistamaan tiedotuskampanjalla, lakimuutoksia sekä selvittämällä keinot työpaikkojen henkilöstön suojaamiseksi. (Sisäasiainministeriö 2012, 35.)

Suomen poliisin lähipoliisitoiminnan strategian mukaan keskeistä on turvallisuuden tunteen ylläpitäminen. Tavoitteen saavuttaminen vaatii perinteiset ammattien sektorirajat ylittävää yhteistyötä. Asiantuntijuuden tarpeen lisäksi julkisen talouden paine pakottaa julkiset toimijat arvioimaan uudelleen tehtäviään. (Tiilikainen ym. 2010, 4-5.) Suomessa lähipoliisitoiminta on osa poliisin perustehtävää, jonka tavoitteena on tuottaa turvallisuutta toimenkuvaan sisältyvänä asiantuntijuutena. Lähipoliisitoimintaa on muuan muassa koulupoliisi, nettipoliisi sekä nuorisopoliisi. (Tiilikainen ym. 2010, 3.)

Suomen poliisin ennalta estävän toiminnan strategian visio vuosille 2014 -2018 on yhdessä ennakoivasti toimien saavuttaa enemmän turvallisuutta. Strategian tavoitteiden mukaan tulevaisuudessa haetaan tavoitteellisen ja suunnitelmallisen moniammatillisen yhteistyön kautta vastausta turvallisuusongelmiin. On olemassa asiakasryhmiä, joiden turvallisuusongelmien ratkaisu vaatii perinteistä poliisitoimintaa laajempaa tarkastelua. (Sisäministeriö 2014, 4.) Opinnäytetyössä haetaan vastauksia työväkivallan torjuntaan juuri moniammatillisen yhteistyön kautta. AVEKKI-toimintatapamallia koulutetaan muun muassa sosiaali- ja turvallisuusosalalla sekä kasvatus-, opetus-, palvelu- ja vammaistyön

alalla (Aho ym. 2015, 7-8). AVEKKI:ssa on asiantuntijoita edellä mainituilta erityisaloilta ja nyt toimintatapamallia täydennetään poliisiviranomaisen näkökulmasta.

Opinnäytteessä yhteistyössä osaamiskeskuksen kanssa selvitetään ja auki kirjataan tulevaisuuden yhteistyösuunnitelma ja ne AVEKKI:n kehitysalueet, joihin voidaan vastata moniammatillisella yhteistyöllä. Tässä opinnäytetyön esimerkeissä käsitellään terveydenhuoltoalan työväkivaltaa. Teemat eivät ole ympäristösidonnaisia. Kouluttajien tietojen ja taitojen lisääminen nostaa AVEKKI-koulutuksen laatua entisestään. Lisääntynyt kouluttajien tieto ja taito välittyy 120 kouluttajan kautta useisiin työyhteisöihin ja lisää työturvallisuutta. Poliisilaissa 1 luvun 1 § (22.7.2011/872) poliisin tehtävissä korostetaan yhteistyötä muiden tahojen kanssa ja rikosten ennalta estävää näkökulmaa. Opinnäyte tukee voimakkaasti tähän ajatukseen.

2 OPINNÄYTETYÖN TARKOITUS JA TAVOITTEET

Opinnäytetyön tarkoituksena on käynnistää yhteistyö poliisin ja Savonia-ammattikorkeakoulun välillä AVEKKI-kouluttajien kehittämiseksi. AVEKKI II-koulutuksen laajuus Savonia-ammattikorkeakoulussa on 9 opintopistettä ja antaa valtuuden toimia kouluttajana työyhteisössä. Osaamiskeskuksella on tarve kehittää kouluttajien tietoja ja taitoja. Tämän opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa aineistoa AVEKKI-kouluttajien tietotaitojen lisäämiseksi. Toiminnallisen opinnäytetyön aihe-alueita arvioidaan yhteistyö palaverissa kevään 2016 aikana osaamiskeskuksen kanssa. Lisäksi hyödynnämme AVEKKI-kouluttajilta saatuja palautteita lisäkoulutustarpeesta sekä koulutuksiin osallistuneiden koulutuspalautteita.

Pidempikestoisena tavoitteena on poliisin ja osaamiskeskuksen jatkuvan yhteistyön tekeminen. Toimivalla yhteistyöllä voidaan paremmin ennaltaehkäistä ja hallita työväkivaltaa tulevaisuudessa. Opinnäytetyön välittömänä tavoitteena on lisätä kouluttajien osaamista kehittämissyhteistyössä määritellyistä sisällöistä. Opinnäytetyön kehittämissyhteistyöhön osallistuvilla henkilöillä on osaamiskeskuksessa jokaisella vahva kouluttajatausta. Kehittämissyhteistyöhön kanssani osallistuvat AVEKKI-asiantuntija Risto Lommi sekä Savonia-ammattikorkeakoululta koulutussuunnittelija lehtori Seija Taattola ja AVEKKI-asiantuntija lehtori Jukka Aho.

3 KEHITTÄMISTYÖN OHESSA HANKITTU TIETO

Tämän opinnäytetyön aineistoa on kehitetty muutenkin kuin yhteistyössä osaamiskeskuksen kanssa. Olen käynyt keskusteluja poliisiammattikorkeakoulun opettajien kanssa sekä ollut yhteydessä terveydenhuollon esimiehiin. Lisäksi olen hankkinut tietoa eduskunnan oikeusasiamieheltä sekä hyödyntänyt omien AVEKKI-koulutusten koulutuspalautteita. Pidin henkilökohtaisesti AVEKKI-koulutuksen Savonia-ammattikorkeakoululla vuonna 2013. Koulutuspalautteen mukaan ylivartija olisi kaivannut oikeuttamisperusteiden sisällyttämistä koulutukseen.

Poliisin koulutuksessa Poliisiammattikorkeakoulussa yliopettaja Heikki Paavola opetti minulle toimivaltaa. Opetuskokonaisuudessa käsitelimme Heikki Paavolan kehittämän toimivaltakaavion. Kyseinen toimivaltakaavio selkeytti minulle työntekijän tehtävän, toimivallan, toimivaltaa rajoittavat tekijät sekä toimenpiteet. Ajattelin AVEKKI-kouluttajien hyötyvän vastaavansisältöisestä koulutuksesta. Toimivaltakaaviota sovellettaessa kouluttaja tiedostaa kykeneekö hän perustelemaan itselleen mihin lakiin tehtävä, toimivalta, rajoitukset sekä toimenpiteet perustuvat. Heikki Paavola ilmaisi suostumuksensa toimivaltakaavion käytöstä AVEKKI-kouluttajien koulutukseen. Oman kokemukseni mukaan terveydenhuollon koulutuksessa ei juurikaan käydä läpi oikeuttamisperusteita uhka- ja väkivaltatilanteisiin. Lisäksi AVEKKI II-koulutuksessa käydään pintapuolisesti läpi juridiikkaan ja rikoslakiin perustuvia asioita.

Työhistoriassani olen tehnyt useiden terveydenhuollon esimiesten kanssa yhteistyötä. Olen henkilökohtaisesti työtehtävissäni sairaanhoitajana esittänyt potilaalle hoitosopimuksen allekirjoitettavaksi. Tiedustelin opinnäytetyötä varten kahdelta terveydenhuollon esimieheltä hoitosopimuksen käyttöön liittyviä perusteita ja keskusteluissa kävi ilmi että lain näkökulmasta hoitosopimuksessa olisi selvitettävää. Epäselvää oli mihin potilas voi sopimuksella suostua perusoikeuksien näkökulmasta katsottuna. Olin yhteydessä oikeusasiamieheen hoitosopimukseen liittyvissä asioissa.

Poliisiammattikorkeakoululla olen käynyt lisäksi toimivaltaan ja juridiikkaan liittyviä asioita läpi opettaja Janne Ylijärven kanssa. Käsitelimme keskustellen kiinnioton perusteita, työntekijän toimivaltaan liittyviä asioita, laitoslöytöä sekä hoitosopimusta. Olemme käyneet läpi myös tiedonsaantia virka-avussa sekä salassapitovelvollisuutta.

4 TYÖVÄKIVALTA

Suomessa todetaan työssä vuodessa yhteensä 140 000 työväkivaltatilannetta. Näistä väkivaltatilanteista keskimäärin kaksi johtaa ihmisen kuolemaan vuodessa. Vammaan johtaneita väkivaltatilanteita on vuosittain noin 25 000. Yleisin naisiin kohdistuva väkivallan muoto on työväkivalta. (Puumi 2009, 3.) Tilastokeskuksen mukaan selvästi eniten työväkivaltaa kokeneita on terveyden- ja sairaanhoitotyössä. Verrattaessa ammattiryhmiä keskenään vuonna 2007 tilastojen mukaan väkivaltaa kokeneita henkilöitä oli terveyden- ja sairaanhoitotyössä 32 000. (Tilastokeskus 2007.) Väkivaltatilastoja on muun muassa HUS:ssa tilastoitu vuodesta 2002 alkaen säännöllisesti. Väkivaltatilanteita on ollut vuosien 2002 – 2009 aikana keskimäärin 1200 – 1600 vuodessa. Keskimäärin työväkivalta aiheuttaa joka neljännelle eriasteisia vammoja ja noin puolet tapauksista on henkistä väkivaltaa. (HUS 2010, 7.)

Työntekijään kohdistunut loukkaus, uhkaus tai hyökkäys on työväkivaltaa. Työväkivalta pitää sisällään myös työkollegan aiheuttaman väkivallan. Asiakastyövalta taas aiheutetaan ulkopuolisen tahon toimesta, kuten esimerkiksi asiakkaan, potilaan tai omaisen toimesta. Väkivalta voidaan jakaa esimerkiksi fyysiseen ja henkiseen väkivaltaan. Fyysinen väkivallan seurauksena voi olla fyysinen, henkinen tai seksuaalinen vamma. Fyysinen vamma aikaan saadaan muun muassa lyömällä, puremisella, iskemisellä tai potkaisemalla. Henkiseen väkivaltaan luetaan kiusaaminen, häirintä ja sanallista loukkaaminen. (Rantaeskola ym. 2015, 7.)

Terveydenhuollon työtehtäviin liittyy useiden eri tekijöiden kautta korkea riski kohdata väkivaltaisesti käyttäytyvä ihminen. Moniongelmaiset asiakkaat, vuorotyö sekä pienet henkilökuntaresurssit korottavat väkivaltariskiä. Usein virittyneeseen tunnetilaan liittyy oleellisesti asiakkaan tunnetila. Virittynyt tunnetila voi olla seurausta muuan muassa pitkään jatkuneesta ahdistuksesta tai akuutista sairaudesta. Väkivaltatilanteen laukaiseva tekijänä voi olla henkilökunta, potilas tai itse tilanne. (Lehestö ym. 2004, 87.)

4.1 Lisääntyneen työväkivallan taustatekijöitä

Yhteiskuntamme kokonaisturvallisuus on kehittynyt hyvään suuntaan. Kuitenkin yhteiskunnassamme työväkivalta on lisääntynyt ja työssä koetaan turvattomuutta aiempaa

enemmän. Syyt työturvallisuuden heikkenemiseen eivät ole yksiselitteisiä. Elämme yhteiskunnassa jossa yksilöt ovat alttiina ympäristössämme vaikuttaville useille yhtäaikaistekijöille. Muuttuneet yhteiskunnalliset normit ja rakenteet synnyttävät uudenlaista sosiaalista kulttuuria, joka tuo mukanaan odottamatonta turvattomuutta ja uusia ongelmia, joihin ei ole kyetty yhteiskunnassa vastaamaan. Suomessa lapsia ja nuoria on huostaan otettu enemmän kuin koskaan aiemmin. Lisäksi mielenterveysongelmat ovat yleistyneet kaikissa ikäluokissa. Työkyvyttömyyseläkkeelle siirrytään muun muassa masennuksen ja mielenterveydenhäiriöiden vuoksi. (Rantaeskola ym. 2015, 3-4.)

4.2 Ilmiöt 2000-luvulla

Sosiaalisella medially on hyviä puolia, mutta varjopuolena se korostaa itsekeskeistä elämäntyyliä. Nimetön vapaa itseilmaisu johtaa viestinnän alakulttuuriin, jossa ilmaistaan mielipiteitä hyvin normaalista poikkeavalla tavalla. Elämme yksilökeskeistä aikaa ja yhteiskuntamme häiriökäyttäytymiseen on etsitty vastausta yksilön kyvystä kestää häiriötekijöitä. On arvioitu, että osa ihmisistä ei kestä pettymyksiä ja esimerkiksi odottamista niin kuin ennen. Ongelmatilanteiden ratkaisukykyä heikentää maltin menettäminen ja kyky säädellä omaa tunnetilaa on heikko. (Rantaeskola ym. 2015, 5.)

Toisaalta kansalaiset ovat helpommin tavoitettavissa sosiaalisen median kautta. Sosiaalinen media tuo toimijalleen näkyvyyttä ja asiakkaita voidaan neuvoa ja ohjata heidän kysymyksissään ja ongelmissaan. Tehokkaalla viestinnällä poliisi voi vaikuttaa kerralla laajalti kohdeyleisöön ja toimia ennaltaestävän näkökulman mukaan. (Tiilikainen ym. 2010, 11.)

5 VÄKIVALTAA VARAUTUMINEN TYÖSSÄ

Työväkivallan uhka vaikuttaa työmotivaatioon pelon ja turvattomuuden kautta. Epävarmuus ja epätietoisuus lisäävät turvattomuuden tunnetta, jolloin perustehtävän suorittaminen kärsii. (Sundell 2014, 11.) Työturvallisuuslaki korostaa väkivallan ennaltaehkäisyä työssä, jossa väkivallan uhka on ilmeinen. Työpaikalla tulee kiinnittää huomiota turvallisuusjärjestelyihin ja toimintatavat on oltava ennalta määritettyjä väkivaltatilanteissa. (Mertanen 2006, 62.) Työturvallisuusvastuu on yhteinen. Työnantaja

järjestää turvalliset työolosuhteet ja työntekijä on velvoitettu noudattamaan näitä ohjeita. (Sundell 2014, 32.)

Väkivaltaa ennakoidessa merkittävää on turvallisuusjohtaminen ja yhteisön luoma turvallisuuskulttuuri. Erityisesti huomioidaan vastuut ja luodaan toimintakulttuuri, jossa työn johto ja työntekijät ovat aktiivisessa vuorovaikutuksessa. (Sundell 2014, 26.) Kokemuksellisella oppimisella on merkityksensä yhteisöllisyyden kehittymisessä. Työssä yhteisöllisyyden tiedot ja taidot siirtyvät yksilöltä toiselle, samoin kuin asenne ja se mitä työssä pidetään tärkeänä. (Perkka-Jortikka 2007, 13-14.)

Väkivaltatilanteet tulee työyksikössä raportoida kirjallisesti. Järjestelmällinen tiedonkeruu ja tiedon analysointi on merkittävä osa väkivallan ennaltaehkäisemistä työssä. Raportit antavat tietoa työn vaaratilanteista. Vaaratilanteet käydään läpi ja analysoidaan työyhteisössä. Näin epäkohtiin voidaan puuttua. (Saarela ym. 2009, 17.)

5.1 Työn hallinnan merkitys

Työn vahva hallinta on jaksamisen ja viihtymisen ydin työssä. Työn hallinnan kautta työntekijä ei altistu niin helposti voimakkailla stressireaktioilla ja työntekijä kokee työn edistävän hyvin. Kaaos työssä on ennustamaton olotila, joka jatkuvana vaarantaa työntekijän psyykkistä hyvinvointia. Äärimmäisenä reaktiona ennalta arvaamattomiin tapahtumiin voi olla traumaperäinen stressi, jolloin joudutaan turvattomuuden valtaan. (Järvinen 2009, 38-39.)

Työn hallinnan kokemus syntyy työntekijän kyvystä vaikuttaa työtaphtumiin. Tämä onnistuminen saa aikaa mielihyvää, ahkeroimaan ja tarttumaan työn haasteisiin. Osa työn haasteista ja paineista koetaan oppimisen mahdollisuutena, joiden selvittäminen voi olla palkitseva kokemus. Kuitenkin on todettua, että työn yllättävän pienetkin häiriöt voivat saada työntekijän hermostumaan. Vastoinkäymiset vaikuttavat negatiivisesti työvireeseen. Työn hallinnan tunnetta heikentäviä tekijöitä on tunnistettavissa useita. Tällaisia ovat muun muassa epäselvyys siitä mitä työntekijältä odotetaan, johtamisen puutteet, kiire, huoli työn laadusta, jatkuva epävarmuus, työn ennakoimattomuus sekä hajanainen työ. (Järvinen 2009, 39-40).

Työ määrittyy perustehtävän kautta. Veneveistämön tavoite on konkreettinen veneen valmistaminen. Hoivaympäristössä perustehtävästä syntyy helposti erilaisia näkemyksiä ja tavoite ei olekaan enää niin selvä. Perustehtävän ymmärtäminen eri tavoin työyhteisössä synnyttää konflikteja työntekijöiden välille. Työntekijöille syntyy erilaisia käsityksiä, mikä on riittävän hyvin tehty työpäivä. Seurauksena on työyhteisöä hajottavaa energiaa. (Järvinen 2009, 53-54.)

5.2 Yhteistyön tarve

Kunta- ja valtiosektorin laaja-alaiset palvelurakenneuudistukset ovat saaneet julkisen sektorien toimijat arvioimaan uudelleen oman tehtävänsä toteuttamista ja palvelutuotantoaan. Poliisi ja terveydenhuolto ovat esimerkkejä tällaisista toimijoista. Kumppanuusajattelun ja yhteistyön tiivistämisen tarkoituksena on taata toimivat peruspalvelut muuttuvassa toimintaympäristössä. (Alasoini 2011, 86).

5.3 Turvallinen työ koulutuksen avulla

Asiakastyössä yhteinen toimintamalli luo turvallisuutta. Työyhteisön yhteisen sosiaalisen todellisuuden määrittäminen on tärkeää, koska se auttaa turvallisuustarpeen kokonaisuuden hahmottamisessa. Väkivaltatilanteiden ennaltaehkäisyssä korostuu useiden osatekijöiden kokonaisvaikutus. Näitä ovat muun muassa fyysinen turvallisuus, ammatillinen työntekijä ja hyvin organisoitu työ. (Aho ym. 2015, 11.)

Harvoin kohdattava työväkivalta ei ole peruste jättää varautumatta väkivaltatilanteisiin. Tällaisessa tilanteessa väkivalta tulee työntekijälle yllätyksenä ja seurauksena on tilanteen hallinnan menettäminen. (Sundell 2014, 37.)

Sairaaloissa työskentelee useita eri ammattiryhmiä hoitajista, lääkäreistä vartijoihin. Leino ja Selin (2008, 30) kuvaa oppaassaan analyysitehtävän kautta väkivaltatilannetta, jossa useat ammattiryhmän jäsenet ovat vaarassa itsetuhoisen asiakkaan käytöksen vuoksi. Väkivaltatilanteessa vartijan kamppailevat asiakkaan kanssa, hoitohenkilökunta soittaa poliisit paikalle ja vasta yhteistyössä poliisit ja vartijat saavat asiakkaan rautoihin.

Rantaeskola ym. (2015, 155) kuvailee kirjassaan esimerkkitilanteen, jossa potilas kohdistaa väkivaltaa toista potilasta kohtaan. Väkivalta voi tilanteessa kohdistua työntekijään, joka on mennyt väliin estämään väkivallantekoa. Tilanteen ratkaisumalli perustuu avun hälytykseen, sanalliseen käskyttämiseen ja asiakkaan hetkelliseen kiinnipitoon työntekijöiden toimesta. Apuun hälytetyn poliisien kanssa yhteistyössä määritetään jatkotoimet turvallisen ympäristön takaamiseksi.

Turvallinen työ on jatkuvaa työyhteisön kehittämistä. Koko työyhteisö osallistuu turvallisuuskehitystyöhön, jossa arvioidaan yhteisön nykytila. Tunnistetaan ongelmat ja niiden syyt. Ratkaisujen suunnitteluvaiheessa arvioidaan edellytykset tavoitteiden saavuttamiseksi. Toteutusvaiheessa työyhteisö tekee tarvittavat toimet aikaisemman suunnittelun pohjalta ja varmistaa seurannan. Viimeisessä vaiheessa suoritetaan tarvittaessa uudelleen arviointi turvallisen työn aikaansaamiseksi. (Kanerva 2008, 83.)

Työssä tulee olla menettelytapaohjeet mahdollisen väkivallan kohtaamiseen. Ohjeissa tulee ilmetä kuinka uhkaavat tilanteet hoidetaan ennakolta sekä kuinka väkivaltatilanteet hoidetaan. Jos tilanteita ei pystytä kokonaan ehkäisemään, tulee tilanteeseen varautua koulutuksen avulla. (Rantaeskola ym. 2015, 42.) Jos työnantaja ei puutu työssä ilmenevään hengen tai terveyden vaaraan on työntekijällä tietyin edellytyksin oikeus kieltäytyä tekemästä työtä (Saloheimo 2006, 139).

6 AVEKKI-TOIMINTATAPAMALLI

AVEKKI-koulutus on toimintatapamalli työyhteisön uhka- ja väkivaltatilanteisiin. AVEKKI muodostuu sanoista Aggressio, Vuorovaikutus, Ennaltaehkäisy, Kehittäminen, Koulutus ja Integrointi (Aho ym. 2015, 10). AVEKKI on Savonia-ammattikorkeakoulun vuosina 2005-2007 johtaman projektin tuottama toimintatapamalli väkivaltatilanteiden ennaltaehkäisyyn ja kohtaamiseen työssä. Kymmeniätuhansia työntekijöitä on koulutettu tähän toimintatapamalliin muun muassa sosiaali- ja turvallisuusalalla sekä kasvatus-, opetus-, palvelu- ja vammaistyön alalla. Vuodesta 2008 lähtien AVEKKIa on hallinnoinut Savonia-ammattikorkeakoulu. (Aho ym. 2015, 7-8.)

AVEKKI-koulutukset toteutetaan työyhteisöille vastaamaan työyhteisön tarpeita. AVEKKI I-koulutus on mitaltaan 12- 24 tuntia. Koulutus painottuu ennaltaehkäisyyn ja laajempi kokonaisuus tuo mukanaan opetusta aggression hallinnasta. Koulutus räätälöidään vastaamaan työyhteisön tarpeita. Ylläpitokoulutuksissa kerrataan jo aiemmin opittuja tietoja ja taitoja. AVEKKI II-koulutuksen laajuus Savonia-ammattikorkeakoulussa on 9 opintopistettä ja antaa valtuuden toimia kouluttajana työyhteisössä. Vuonna 2015 kouluttajia oli Suomessa 120. (Aho ym. 2015, 8-9.)

6.1 AVEKKI-toimintatapamallin sisältö

AVEKKI I-koulutusrunnossa on erotettavissa seuraavat kokonaisuudet: turvallisuuden ja vuorovaikutukseen vaikuttavat tekijät, ennaltaehkäisy ja ennakointi, työntekijän ammatillisuuden ja vireystilan hallinta, työpaikan uhka- ja väkivaltatilanteiden arvioiminen, toimintatavan valinta ja turvallinen hallinta, tarvittavat jatkotoimenpiteet ja jälkiselvittely sekä toiminnan arvioiminen ja siitä oppiminen. AVEKKIn ideologia on määrätietoisesti kehittynyt väkivallan ennaltaehkäisyyn, ennakointiin ja hallintaan. Toimintatapamalli on osa työnteon ajattelumallia asiakastyössä sekä turvallisen työn tekemisen viitekehys. Toimintatapamalli ei tarkoita pelkkää väkivaltatilanteen hoitamista vaan myös työn suunnittelua, toimintaa, yhteistyötä ja yhteisöllistä mallia kohdata asiakas yhteisymmärryksessä ja turvallisesti jälkiselvittelyineen. (Aho ym. 2015, 11.)

6.2 AVEKKI-toimintatapamallin luokitus

Kaavio 1. AVEKKI-luokitus.

Kaaviossa 1. on esitetty AVEKKI-luokitus. Luokitusta ohjaavat oikeudelliset perusteet, arvioiva keskustelu, ennakointi ja yhteisöllisyys. Oikeudellisiin perusteisiin liittyy työtä ohjaavat lait ja asetukset, kuten esimerkiksi laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/1994 ja laki potilaan asemasta ja oikeuksista 785/1992. Arvioiva keskustelu asiakkaan kanssa hoitosuhteen alussa antaa käsitystä mahdollisista väkivallan uhkatekijöistä, kuten päihhteiden tai huumeiden käytöstä tai aikaisemmista väkivaltatilanteista. Ennakointia tehdään jokaisella väritasolla. (Aho ym. 2015, 31.)

Luokituksen perustana oleva yhteisöllisyys ohjaa voimakkaasti AVEKKI-toimintatapamallin luokitusta. Väkivaltatilanteiden nollatoleranssin määrittänyt hoitoyhteisö kohdistaa toimintansa samaan tavoitteeseen. Huolellinen ja ennalta määritetty perustehtävä ja yksilön sitoutuminen perustehtävään sekä hyvä työilmapiiri ovat osa parempaa turvallisuuskulttuuria. (Aho ym. 2015, 29.) Luokituksessa noudatetaan kolmea värisymbolia vihreä, keltainen ja punainen. Luokitus ohjaa työntekijää jäsentämään uhkaava- ja väkivaltatilanteet ammatillisesti ja kohdentamaan oma toimintansa oikealla tavalla. Värisymboleilla havainnollistetaan työtilanteiden eskaloitumista ja korostetaan varhaista puuttumista uhkaaviin tilanteisiin vihreällä tasolla. Aggression eskaloitumisprosessin ymmärtämisen kautta työntekijä saavuttaa paremman kyvyn ennaltaehkäistä väkivaltatilanteita. (Aho ym. 2015, 31-32.)

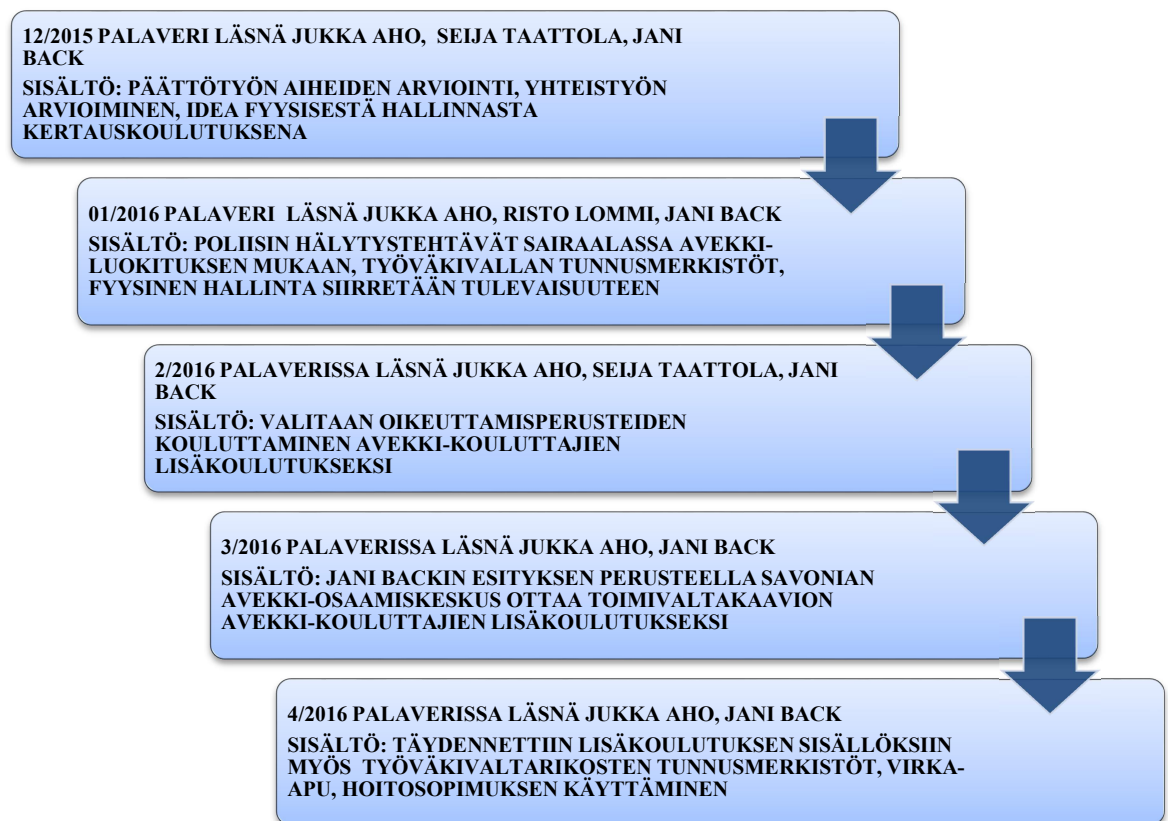
Luokituksessa vihreässä luokassa on perustyö ja sujuva arki. Avainsanoja ovat vuorovaikutus, ennakointi ja havainnointi sekä turvallisuus. Mahdollisiin ennakoitaviin ongelmatilanteisiin reagoidaan asiakkaan tausta ja erityistarpeet huomioiden. Ylläpidetään asiakkaan rauhallinen tunnetila ja kohdennetaan työn toiminnot vastaamaan asiakkaan tarpeita. Asiakas huomioidaan kokonaisvaltaisesti perustehtävän vaatimusten mukaisesti. (Aho ym. 2015, 32.)

Luokituksessa keltainen luokka kuvaa vaativaa tilannetta. Työntekijä havaitsee haasteellisemman arjen tilanteen, jossa esiintyy esimerkiksi hermostuneisuutta, sanallista vastarintaa tai aggression ilmenemisen ensimmäisiä merkkejä. Vihreältä tasolta siirryttäessä keltaisen luokkaan on käytössä työyhteisössä varasuunnitelma. Tuolloin otetaan käyttöön tehostettu vuorovaikutus, työparityöskentely tai tehostettu läsnäolo ja työsuunnitelman uudelleen organisointi. Työntekijän tehostettu kyky arvioida tilanteen vaatimat toimet korostuu sekä toimet oman tunnetilan säätelyä varten. (Aho ym. 2015, 33.)

Luokituksen punainen luokka sisältää ilmeisen tai välittömästi uhkaavan väkivallan. Asiakkaan käytös voi olla hallitsematonta, sekavaa tai esimerkiksi raivokasta. Tuolloin asiakas toimii usein primitiivisten tunteiden ohjaamana. Konkreettinen väkivalta kohdistuu esineisiin, rakenteisiin tai ihmisiin. Hätäsunnitelman toteuttaminen punaisessa luokassa noudattaa ennalta harjoiteltua kaavaa. Lisäavun hälyttäminen, turvataan muut asiakkaat tai ratkaistaan tilanne viranomaisyhteistyöllä. Käytettävät menetelmät voivat sisältää myös työntekijöiden kiinnipidon asiakkaasta. (Aho ym. 2015, 33-34.)

7 KEHITTÄMISYHTEISTYÖ AVEKKI-OSAAMISKESKUKSEN KANSSA

7.1 Kehittämistyön prosessi

Kaavio 2. Kehittämis yhteistyön prosessi.

Kaaviossa 2 on kuvattu opinnäytetyön yhteistyöpalaverit osaamiskeskuksen kanssa. Tapasin kehittämisryhmän jäsenet Savonian ammattikorkeakoulun lehtorin Jukka Ahon

sekä koulutussuunnittelija Seija Taattolan vuoden 2015 joulukuussa yhteistyön käynnistämiseksi. Olemme järjestäneet yhteistyökokoukset kerran kuussa, jossa olemme esittäneet ideoita AVEKKI-kouluttajien lisäkoulutuksiin sekä määrittäneet tulevaisuuden yhteistyön aiheita. Tässä kehittämisyhteistyössä ideoidut osa-alueet ovat uusia sisältöjä kouluttajille. Olemme arvioineet yhteistyötapaamisien kautta kehitettävät osa-alueet aikavälillä 12/2015 – 4/2016. Ensimmäisessä tapaamisessa arvioimme päättötyöni aihetta ja keskustelimme yhteistyön merkityksestä poliisin ja osaamiskeskuksen välillä. Ensimmäisissä tapaamisissa oli esillä myös asiakkaan fyysisen hallinnan kertauskoulutus kouluttajille, mutta siirsimme tämä koulutusalueen myöhempään tulevaisuuteen heti seuraavassa palaverissa. Toisessa palaverissa AVEKKI-kouluttaja Risto Lommilla oli toive huomioda AVEKKI-luokituksen käyttö opinnäytetyössäni. Päätimme selvittää poliisin roolia luokituksen näkökulmasta toimintatapamallissa. Lisäksi nousi esille tarve käydä läpi poliisin tehtäviä terveydenhuollon yksiköissä luokituksen mukaisesti ja käsitellä yleisimmät rikosten tunnusmerkistöt, jotka liittyvät työväkivaltaan kuten pahoinpitely, laiton uhkaus ja kunnianloukkaus.

Helmikuussa arvioimme tarpeelliseksi käsitellä päättötyössäni yleisen kiinniotto-oikeuden, itseavun ja pakkotilan sekä hätävarjelun, joista tulevaisuudessa voi tarpeen mukaan järjestää lisäkoulutuksia AVEKKI-kouluttajille. Henkilökohtaisesti esitin neljännessä tapaamisessa maaliskuussa poliisikoulutuksen toimivaltakaaviomallia, jota kouluttajat voivat hyödyntää koulutuksissaan. Tämä kaavio auttaisi kouluttajaa strukturoimaan väkivallan hallinnan keinojen käytön kuvaamista, kun hän kouluttaa kyseistä toimintatapamallia. Useiden käsitteiden pintaa syvempi ymmärtäminen on voinut olla kouluttajille vaikeaa. Savonian ammattikorkeakoulun järjestämässä AVEKKI II-kouluttajakoulutuksessa käydään vain pintapuolisesti tai ei ollenkaan läpi yllä mainittuja aiheita sekä oikeudellisia ongelmia, joita esimerkiksi terveydenhuollon työntekijä voi kohdata. Työntekijä käy tehtävänannossa kouluttajakoulutuksessa läpi itseään kiinnostavan lakinäkökulman, joka koskettaa omaa työtehtävää. Päätimme avata opinnäytetyössäni toimivaltakaaviomallia esimerkkien pohjalta. Huhtikuussa käsitelimme poliisin ja terveydenhuollon virka-apua sekä hoitosopimuksen toimivaltaa. Tapaamisien pohjalta määrittyi näin yhteistyössä opinnäytetyön kehittämisyhteistyön aihealueet. Aihealueet kirjataan sisällöiltään auki tässä opinnäytetyössä. Varsinaisia koulutusmateriaaleja ei tehdä tässä opinnäytetyössä.

7.2 Poliisin yhteistyö AVEKKI-osaamiskeskuksen kanssa

Turvallisuuden tunteen ylläpitäminen vaatii perinteiset ammattien sektorirajat ylittävää yhteistyötä. Asiantuntijuuden tarpeen lisäksi julkisen talouden paine pakottaa julkiset toimijat arvioimaan uudelleen tehtäviään. (Tiilikainen ym. 2010, 4-5.) Suomessa lähipoliisitoiminta on osa poliisin perustehtävää, jonka tavoitteena on tuottaa turvallisuutta toimenkuvaan sisältyvänä asiantuntijuutena. Lähipoliisitoimintaa on muuan muassa koulupoliisi, nettipoliisi sekä nuorisopoliisi. (Tiilikainen ym. 2010, 3.) Olemme arvioineet yhdessä osaamiskeskuksen kanssa mahdollisuutta ns. sairaala-poliisi toiminnan käynnistämiseksi. Tiukentuvassa poliisin resurssissa tämä ei liene nyt mahdollista, mutta voin toimia jatkossa poliisin yhteyshenkilönä osaamiskeskukselle ja omalla ajallani järjestää lisäkoulutusta kouluttajille tarpeen mukaan. Minua voi konsultoida työturvallisuusasioissa jatkossa toimintatapamalliin liittyen.

Kouluttajat kokoontuvat vuosittain valtakunnallisilla AVEKKI-päivillä. Jatkossa teemme yhteistyötä edellä mainitussa tapahtumassa. Kyseessä voi olla toiminnan suunnittelua, työpaja ideaa tai kouluttajien lisäkoulutusta. Lisäksi kouluttajat suorittavat kolmen vuoden välein niin sanotun AVEKKI-lisenssin uusinnan näyttöineen Savonian-ammattikorkeakoulussa. Tuolloin on mahdollista tehdä yhteistyötä kouluttajien kouluttamisessa ja heidän osaamisen päivittämisessä yhteistyössä osaamiskeskuksen asiantuntijoiden kanssa. Kouluttajilta on tullut myös esimerkkejä uhkatilanteista hoitotyössä, joissa tavoitteellisempi yhteistyö hoitohenkilökunnan ja poliisin välillä olisi voinut luoda tilanteen hallinnan sujuvammaksi. Yhteistyön kautta poliisi voi siis saada myös kehittämisajatuksia omiin toimintatapoihinsa, kun toimitaan hoitoympäristössä eri sairauksia omaavan henkilön kanssa. Asiakkaalle tuttu hoitaja vuorovaikuttaa mahdollisuuksien mukaan uhkatilanteessa ja poliisi turvaa tilanteessa taustalla. Tilanteen eskaloituessa poliisi turvaa fyysisellä hallinnalla potilaan sekä työympäristön.

Poliisilain 1 luvun 1 § (22.7.2011/872) sisältää poliisin tehtäviin kuuluvaksi yhteistyön muiden viranomaisten sekä yhteisöjen kanssa, joten lähipoliisitoiminnan ajatuksesta ei tule luopua. Suomen poliisin ennalta estävän toiminnan strategian visio vuosille 2014 -2018 on yhdessä ennakoivasti toimien saavuttaa enemmän turvallisuutta. Strategian tavoitteiden mukaan tulevaisuudessa haetaan tavoitteellisen ja suunnitelmallisen moniammatillisen yhteistyön kautta vastausta turvallisuusongelmiin. On olemassa asiakasryhmiä, joiden turvallisuusongelmien ratkaisu vaatii perinteistä poliisitoimintaa laajempaa tarkastelua.

(Sisäministeriö 2014, 4.) Poliisin ja AVEKKI-osaamiskeskuksen yhteistyö tähtää edellä mainittuun Suomen poliisin strategian visioon. Yhdessä toimien ja ennakoiden saavutamme paremman tietoisuuden terveydenhuollon, yksityisen turvallisuuspalvelun sekä poliisin toimenkuvasta ja tehtävistä sairaalaympäristössä. Yhteistyöllä voimme saavuttaa esimerkiksi hoitotyöhön paremman ymmärryksen ajoissa suoritetusta avun hälyttämisen tärkeydestä. Yhdessä ennakoivasti toimien voimme vähentää työväkivaltaa.

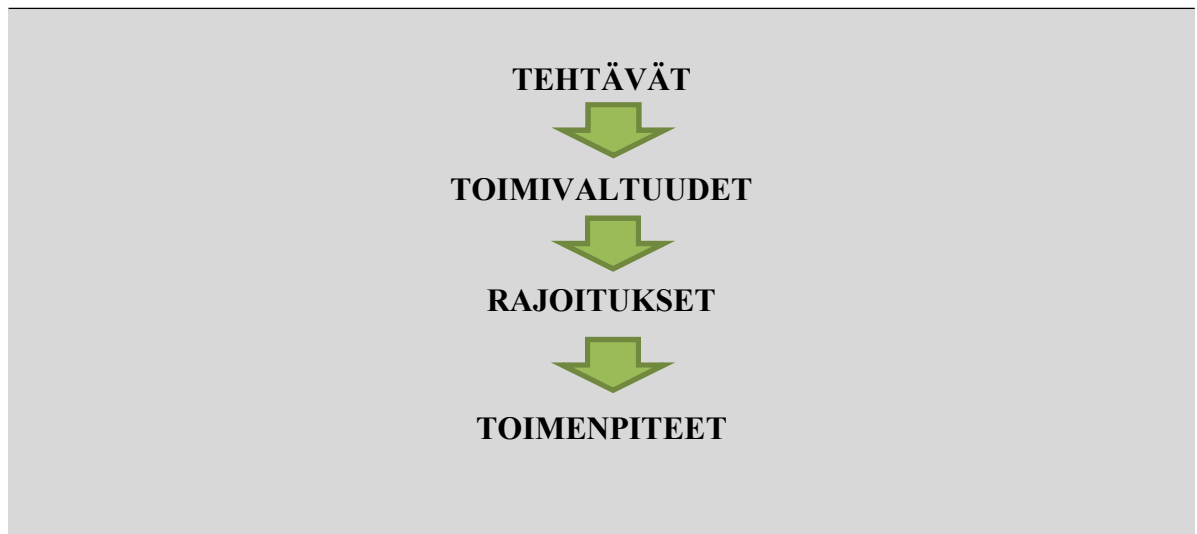
7.3 AVEKKI-kouluttajien tietotaidon lisääminen

7.3.1 Työväkivaltarikoksen uhri asianomistajana

Työväkivaltarikoksen uhri voi nostaa syytteen itse ilmoittamalla rikoksesta poliisille. Ilmoituksen poliisille voi tehdä myös työnantaja. Suomessa rikokset ovat virallisen syytteen alaisia, jollei muuta säädetä. Työntekijä on rikoksen uhrina asianomistajan asemassa rikosprosessissa. Asianomistaja on siis se jota rikoksella on loukattu tai vaarannettu. Asianomistajarikoksesta ei virallinen syyttäjä saa nostaa syytettä ilman asianomistajan syyttämispyyntöä, ellei erittäin tärkeä yleinen etu sitä vaadi. Asianomistaja vaatii halutessaan rangaistusta tekijälle rikoksesta sekä syyttäjää ajamaan vahingonkorvausvaatimuksen asianomistajan puolesta. Näin asianomistaja saa rikosasian ja korvausvaatimuksen ajettua samassa prosessissa. Vaikka syyttäjä ei lähtisi ajamaan asianomistajan vaatimusta, on Suomessa kaikissa rikoksissa asianomistajalla toissijainen mahdollisuus nostaa syyte itse. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 193-194.)

Asianomistajarikoksia ovat muun muassa kunnianloukkaus, laiton uhkaus, julkisrauhan rikkominen, yksityiselämää koskevan tiedon levittäminen, salakatselu sekä lievä pahoinpitely. Syyttäjä saa nostaa syytteen lievästä pahoinpitelystä jos teko kohdistuu henkilöön hänen työtehtäviensä vuoksi (Tolvanen, 2015, 92). Henkilövahinkoasiain neuvottelukunta seuraa tuomioistuimien ja erilaisten korvausjärjestelmien korvauskäytäntöjä. Näistä muodostuvat henkilövahinkoasiain suositukset kivusta ja särystä sekä muusta tilapäisestä haitasta, pysyvästä haitasta sekä kärsimyksestä. Rikoksen uhri saa tietoa mahdollisista korvausten määristä juuri näistä henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksista. (Könkkölä ym. 2014, i.)

7.3.2 Toimivaltakaavio lisäkoulutuksena AVEKKI-kouluttajille

Kaavio 3. Toimivalta.

Kaaviossa 3 esitetty toimivaltakaavio auttaa työntekijää jäsentämään työntekijän oikeudet ja velvollisuudet työtehtävissä. Tätä noudattamalla työntekijä välttyy toimivallan ylityksiltä ja kykenee huomioimaan toimivaltaa rajoittavat tekijät ennen suoritettavia toimenpiteitä. Arviomme mukaan toimivaltakaavioajattelu olisi kouluttajille opetettava malli tukemaan oikeudellista ajattelua sekä jäsentämään eri työtehtävien toimivaltaa ja sen rajoituksia. Usein AVEKKI-koulutuksissa on työntekijöitä eri ammattiryhmistä ja toimivaltakaaviomallilla pystyy paremmin hahmottamaan eri työn vaatimuksia. Julkista valtaa sisältävät tehtävät ja toimivaltuudet on aina lakiin kirjattuja. Ennen toimenpiteitä työntekijän tulee harkita toimivaltaa rajoittavat tekijät. Tuolloin huomioidaan erityisesti perusoikeudet sekä asiakkaan asema ja oikeudet. Perustuslain 2 luku (11.6.1999/731) sisältää perusoikeudet. Perustuslain 2 luvun 22 §:n (11.6.1999/731) mukaan julkisen vallan tulee turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen. Lisäksi tärkeä perusoikeus nostettaessa esiin toimivaltaa rajoittavia tekijöitä on perustuslain 2 luvun 7 §:n (11.6.1999/731) oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen. Lähtökohtainen ohjaava tekijä on, että asiakas on koskematon. Pykälä 6 § määrittää ihmiset yhdenvertaisiksi lain edessä. Ilman hyväksyttävä perustetta ihmisiä ei voi eri asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella. Liikkumisvapaudesta säädetään saman lain pykälässä 9 §.

Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 2 luvun 6 §:n (17.8.1992/785) itsemääräämisoikeus ohjaa terveyden- ja sairaanhoidon päätöksentekoa tilanteessa jossa potilas kieltäytyy

hoidosta. Kieltäytyessä hoitotoimenpiteestä on potilasta hoidettava yhteisymmärryksessä muulla lääketieteellisesti hyväksytyllä tavalla. Erityisalat tulee jälleen huomioida. Tahdosta riippumatta annettavasta hoidosta määritetään erikseen mielenterveyslaissa, päihdehuoltolaissa, tartuntatautilaissa ja kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa. Toimivaltakaavion opetusta AVEKKI-kouluttajille perustelen seuraavilla esimerkkitilanteilla.

Esimerkki 1. Kirurgisella vuodeosastolla asiakas päättää poistua sekavana keskellä yötä osastolta. Asiakkaalla ei aiempaa sairaushistoriaa ja nyt leikkauksesta johtuen sekavassa mielentilassa poistuu osastolta.

Toimivaltakaavioon pohjautuva vastaus esimerkkiin 1. Sairaanhoitajan tehtävässä somaattisessa hoitotyössä ei ole voimankäyttö oikeutta. Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 3 luvun 15 § (28.6.1994/559) sisältää terveydenhuollon henkilöstön ammattieettiset velvollisuudet. Niiden päämääränä on terveyden ylläpitäminen ja edistäminen, sairauksien ehkäiseminen sekä parantaminen ja kärsimysten lievittäminen.

Rajoitukset esimerkissä tulevat perusoikeuksista, lähinnä itsemääräämisoikeudesta sekä potilaan asemasta ja oikeuksista määräävästä potilaslaista. Laki potilaan asemasta ja oikeuksista 2 luku 6 § (17.8.1992/785) sisältää potilaan itsemääräämisoikeuden. Potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. Tahdosta riippumattomasta hoidosta säädetään mielenterveyslaissa, päihdehuoltolaissa, tartuntatautilaissa sekä kehitysvammalaissa. Somaattisessa hoidossa näitä lakeja ei sovelleta, vaan esimerkkitilanteessa tulee kysymykseen rikoslain 4 luvun 5§ (19.12.1889/39) pakkotila. Eli pakkotila antaa toimivallan. Toimenpiteenä sairaanhoitaja estää välittömän ja pakottavan vaaran, jonka estämiseksi tarpeellinen teko on pakkotilatekona sallittu. Pakkotilan kanssa ristiriidassa on itsemääräämisoikeus. Edessä on siis punninta kahden edun välillä, jolloin vähempi arvoinen etu väistyy. Potilaan henki ja terveys on tärkeämpi etu, ettei potilas leikkauksen jälkeen sekavassa tilassa vahingoita itseään. Toimivaltakaavion mukaan tehtävistä toimenpiteisiin edetään aina toimivaltuuksien ja rajoitusten kautta, ei koskaan suoraan toimenpiteeseen. Toimenpide voi olla ohjaamista, puhuttamista, lisäävunhälyttämistä ja mahdollisesti fyysistä hallintaa. Valitaan aina lievin tehokas keino. Lääkäriin tulee aina olla yhteydessä potilaan rajoittavista toimenpiteistä esimerkiksi lepositeiden käytöstä, jos niiden käyttöön turvauduttaisiin.

Esimerkki 2. Sairaanhoitaja ottaa asiakkaan vastaan somaattiselle vuodeosastolle. Asiakas vaihtaa potilasvaatteisiin ja asiakkaan oma vaatetus ja tavarat siirretään potilaskaappiin. Siirtovaiheessa takin sisältä tipahtaa lattialle puukko. Sairaanhoitaja haluaa ottaa vaarallisen esineen haltuun ja hälyttää vartijan paikalle.

Toimivaltakaavioon pohjautuva vastaus esimerkkiin 2. Somaattisen hoitotyössä sairaanhoitajalla ei ole toimivaltaa tarkastaa asiakkaan tavaroita, ottaa niitä säilytykseen tai takavarikoida. Kaikki edellä mainittu tapahtuu vain potilaan suostumuksella. Jos potilas ei luovuta puukkoa sairaanhoitajalle, tulee tilanteeseen kutsua vartija tai poliisi. Sairaalassa vartijalla on kiinniotto-oikeutta käyttäessään oikeus tarkastaa kiinniotettu ja oikeus ottaa pois tarkastuksessa tavatut vaaralliset aineet ja esineet. Vaarallisen esineen hallussapito ei riitä turvallisuustarkastukseen vartijan näkökulmasta ilman kiinniotto-oikeutta synnyttävää tehtävää. Eli mistä syntyy peruste toiminnalle ja kiinniotolle. Ilman perusteita ei turvallisuustarkastusta voi tehdä ajatuksella olisiko tuolla potilaalla puukko takkiin piilotettuna. Kyseessä on eri tilanne kun puukko tipahtaa lattialle. Rikoslain 41 luvun 6 § mukaan joka järjestyslain 10§ vastaisesti pitää yleisellä paikalla hallussaan toisen vahingoittamiseen soveltuvaa esinettä hallussaan voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi. Laki yksityisistä turvallisuuspalveluista 2 luvun 16 § (1085/2015) määrittää vartijan kiinniotto-oikeuden ja oikeuden turvallisuustarkastukseen. Vartijalla on edellä mainitun lain mukaan vartioimistehtävässään oikeus ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavattu rikoksesta epäilty, jos rikoksesta voi seurata vankeutta tai jos rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, lievä vahingonteko tai lievä petos.

Laissa kiellettyjä aineita tai esineitä ei luovuteta potilaalle takaisin. Ne luovutetaan poliisille niin sanottuna laitoslöytönä. Potilaalta löydettyt huumaruiskut, huumeet, aseet luovutetaan poliisille laitoslöytönä ilman tietoa siitä, keneltä ne on takavarikoitu. Jos ne liittyvät rikokseen, josta voidaan tuomita vähintään 6 vuotta vankeutta, terveydenhuollon ammattihenkilön salassapitovelvollisuus murtuu. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 4 § (1.1.1734/4) mukaan terveydenhuollossa työskentelevä henkilö voidaan velvoittaa todistamaan rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Sairaalassa työskentelevä vartija oli syyllistynyt salassapitovelvollisuuden rikkomiseen kertoessaan poliisille potilaan nimen, jolta oli sairaalassa takavarikoinut huumaruiskun. Huumausaineen käyttörikos ei ole sellainen rikos, josta vartijan tulee

ilmoittaa poliisille. Vartijalla on ilmoitusvelvollisuus poliisille rikoslain 15 luvun 10 §:n (19.12.1889/39) törkeissä rikoksissa. (Jääskeläinen 2012a, 4.)

Järjestyslain mukainen järjestyksenvalvoja voi järjestyslain 6 luvun 23 § (27.6.2003/612) mukaan työskennellä terveyden- tai sosiaalihuollon toimipisteessä. Edellä mainitun lain 23 §:n 2 momentin mukaan sairaalassa toimiessaan järjestyslain mukaisella järjestyksenvalvojalla ei ole oikeutta takavarikoida vaarallisia esineitä ilman kiinniotto-oikeutta synnyttävää tehtävää. Verrattaessa terveydenhuollossa toimivan vartijan ja järjestyslain mukaisen järjestyksenvalvojan toimivaltaa keskenään on ilkeätilanteessa vartijalla asiakkaan poistamiseksi rakennuksesta oltava henkilökunnan pyyntö. Järjestyslain mukaisella järjestyksenvalvojalla on edellä mainittuun toimenpiteeseen itsenäinen toimivalta järjestyksenvalvojista asetetun lain 7 §:n (22.4.1999/533) mukaan.

Psykiatrisessa toimintayksikössä sairaanhoitajan toiminta pohjautuu mielenterveyslakiin (14.12.1990/1116). Toimivalta tulee tuolloin mielenterveyslaista, jossa henkilön omaisuuden haltuunotto on määritetty mielenterveyslaissa 4 a luvun 22 g § (14.12.1990/1116) ja henkilöntarkastus ja henkilönkatsastus mielenterveyslain 4 a luvun 22 i §:ssä. Tulee kuitenkin huomioda, että edellä mainittu lain tuoma toimivalta on rajoitettu tahdosta riippumattomaan hoitoon.

Esimerkki 3. Dementiaa sairastava potilas on poistunut sydänosastolta ja päässyt sairaala-alueen ulkopuolelle. Asiakas on muistamaton, ei ajan eikä paikan tajua. Sairaalan vieressä on vilkkaasti liikennöity tie. Apuun hälytetty vartija havaitsee potilaan ulkona. Vanhus vastustaa vartijan pyyntöä siirtyä sairaalan sisälle.

Toimivaltakaavioon pohjautuva vastaus esimerkkiin 3. Laki yksityisistä turvallisuuspalveluista 2 luvun 4 § (1085/2015) määrittää vartijan tehtävän ja toimialueen. Toimialueella on vartijan kiinniotto-oikeus voimassa ja oikeus turvallisuustarkastukseen. Esimerkkiin 3 viitaten kyseessä ei ole vartioimistehtävään kuuluva kiinniotto-oikeus eikä yleinen kiinniotto-oikeus, mikä mahdollistaisi vartijan suorittaman kiinnioton vartioimisalueen ulkopuolella. Tulee huomioda kiinniotto-oikeutta suorittaessa, että rikosperuste täyttyy. Vartijalla on käytössään yleisen kiinniotto-oikeuden lisäksi myös oikeus toimia rikoslain 4 luku 5 §:n (19.12.1889/39) pakkotilassa. Vanhuksen henki ja terveys on vaarassa ja vartija lievintä keinoa käyttäen estää vanhuksen menemisen valtatiele. Rajoittavat tekijät huomioiden tilanne voi edetä pelkästään puhumalla, minkä

kautta tilannetta vartija yrittää ratkaista. Tai tilanteen tarpeen mukaan lievintä fyysistä keinoa käyttäen estää vanhuksen menemisen maantielle. Vartija soittaa hoitohenkilökunnalle, joka huolehtii vanhuksen saattamisesta takaisin vuodeosastolle.

Oman kokemukseni mukaan terveydenhuollossa on mukaan syytä selvittää eri toimijoiden oikeuksia ja velvollisuuksia. Tunteamatta vartijan työnkuvaa sairaalassa voidaan asettaa kohtuuttomia odotuksia toiseen ammattiryhmään eri tilanteissa. Sekavan asiakkaan pyrkiessä ylös sairaalavuoteelta ei vartijalla ole oikeutta asettaa potilasta takaisin makuuasentoon, tämä on hoitajan tehtävä. Eri ammattiryhmien roolien selkeyttäminen tuo haastavaan asiakastilanteeseen toimintavarmuutta, kun ennakkoon tiedetään mitä kultakin ammattiryhmältä voi odottaa.

Esimerkki 4. Potilas saapuu suunniteltuun toimenpiteeseen kirurgiselle vuodeosastolle. Hänellä on historiassa huumeiden käyttöä ja aiempaa väkivaltaista käytöstä hoitajaksojen aikana. Hoitaja esittää sairaalaan tulohetkellä potilaalle sairaalan laatiman hoitosopimuksen. Potilas vahvistaa allekirjoituksella hoitosopimuksen. Hoitosopimuksessa lukee seuraavaa:

”Hoidon aikana omien lääkkeiden, alkoholin tai huumeiden käyttö kielletty. Omat lääkkeet, kaikenlaiset aseet ja matkapuhelin luovutetaan säilytykseen. Osaston henkilökunnalla on oikeus suorittaa huoneessa turvatarkastus yhdessä vartijan kanssa. Huumeet takavarikoidaan ja huumeet luovutetaan poliisille kertomatta asiakkaan nimeä. Päihteettömyys valvotaan tarvittaessa alkometrin ja virtsan huumeeseulatutkimuksen avulla. Osastohoidon aikana ei saa poistua sairaalasta. Luvaton poistuminen sairaalasta ja palaaminen päihtyneenä saattaa johtaa uloskirjaukseen. Hoitosopimuksen rikkominen vaarantaa hoidon onnistumisen ja voi johtaa uloskirjoitukseen. Mikäli lääkäri arvioi hoidon tarpeen kiireelliseksi, vartija turvaa hoidon onnistumisen.”

Toimivaltakaavioon pohjautuva vastaus esimerkkiin 4. Sairaanhoitajan tehtävät sekä potilaan asema ja oikeudet on kuvattu aiemmin esimerkissä 1 vastauksessa. Esimerkin 4 mukaisia hoitosopimuksia tehdään terveydenhuollossa potilaiden kanssa. Hoitosopimusta ei ole lakiin kirjattu. Voidaanko työntekijän toimivaltaa rajoittavat tekijät ohittaa oman toimivallan lisäämiseksi sairaalan esittämällä omalla sopimuksella, joka esimerkissä kuvattu? Yhdenvertaisuuslain 3. luvun 8 §:n (30.12.2014/1325) mukaan ketään ei saa syrjiä muun muassa terveydentilan, perhesuhteiden, vammaisuuden, kielen, kansalaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Saman luvun 10 § koskee välitöntä syrjintää. Välitön syrjintä on kyseessä, jos jotakuta kohdellaan henkilöön liittyvin syin perusteella epäsuotuisammin kuin jotakuta muuta on kohdeltu vastaavassa tilanteessa. Potilaslain 2 luvun 3 § (17.8.1992/785) kieltää syrjinnän terveyden- ja sairaanhoidossa. Jotta

kysymykseen ei tule epäsuotuisa kohtelu, tulisi hoitosopimus esittää kaikille huumeiden käyttäjille tai väkivaltaisesti käyttäytyville potilaille.

Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio (2007, 3) kanteluratkaisun mukaan omasta tahdostaan terveyskeskukseen hoidettavaksi otetun potilaan itsemääräämisoikeutta ei voi rajoittaa vasten potilaan tahtoa. Lisäksi Riitta-Leena Paunio (2007, 6) selventää, että itsemääräämisoikeutta saa rajoittaa vain säädetyn lain mukaan. Potilaan omaisuuden haltuunotolle tulee olla erityiset lailliset perusteet. Esimerkissä 4 laillisia perusteita omaisuuden haltuunottoon ei työntekijällä ole.

Etsiessäni vastauksia hoitosopimuksen käytöstä Suomessa oli vastausten löytäminen eri lähteistä hyvinkin vaikeaa. Lähestyin oikeusasiamiestä kysymyksellä hoitosopimuksen laillisuudesta. Oikeusasiamies otti hyvän hallintolain mukaisesti kantaa kysymykseeni hoitosopimuksesta ja sain vastauksena aikaisemmat päätökset, joissa hoitosopimus asiaa on käsitelty lähinnä perusoikeuksia rajoittavasta näkökulmasta. Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen (2013, 5) käsittelee eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntoa laitoksen kiellon osalta kannanotossaan oliko psykiatrisessa sairaalahoidossa olevan potilaan riisuttaminen hyväksyttävää. Laitoksen kieltä tarkoittaa sitä, että osastokohtaisilla säännöillä ei voida rajoittaa potilaan oikeuksia. Rajoitusten tulee perustua lakiin ja rajoitusten käytössä tulee tehdä yksilöllistä harkintaa. Terveystieteiden yksiköillä voi olla toimintaansa liittyviä järjestyssääntöjä ja ohjeita, mutta ne eivät saa olla perusoikeussäännösten vastaisia.

Somaattisessa hoidossa potilas itse päättää koskemattomuudestaan. Somaattisessa hoidossa ei voida soveltaa mielenterveyslain ohjeita henkilön tarkastamisesta. Potilasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan itsemääräämisoikeus huomioiden. (Jääskeläinen 2013, 4). Potilaan vapaudenmenetys ei anna oikeutta kajoa potilaan muihin perusoikeuksiin. Eurooppalainen komitea (CPT) joka toimii kidutuksen sekä epäinhimillisen kohtelun estämiseksi toteaa, että potilaan tahdon sivuuttaminen vaatii laissa säädetyn täsmällisen perusteen. (Jääskeläinen 2010, 5).

Potilaalle vastoin hänen tahtoaan tehty toimenpide on pahoinpitelyn tunnusmerkistön täyttävä. Loukatun suostumus voi poistaa teon rangaistavuuden lievään terveyden loukkaukseen. Tekijän vastuuvapautta voidaan tarkastella myös sallitun riskin olemassaolon kautta. Tajuton potilas tuodaan leikkauspöydälle ja häneltä ei voida saada

suostumusta toimenpiteeseen. Terveyttä edistävä teko tässä ei täytä pahoinpitelyn tunnusmerkistöä. Hengelle ja terveydelle riski ei ole oikeudeton. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 508-509). Kuitenkin tulee varmistaa, ettei potilaalla ole etukäteen ilmaistua kirjallista hoitotahtoa, jolloin hoitoon osallistuvien on potilaan hoitotahtoa noudatettava.

Oikeusasiamies Jääskeläisen mukaan suostumuksen käyttämiselle potilaan perusoikeuksista luopumiseen tulee asettaa merkittäviä rajoituksia. Kanteluratkaisun mukaan perusoikeuksiin ulottuva toimivalta tulee sisältyä julkisen vallan viranomaisen tehtävissä lakiin, ei potilaan suostumukseen. Oikeusasiamies Jääskeläinen käsittelee kanteluratkaisussaan aikaisempia perustuslakivaliokunnan kannanottoja perusoikeuksien rajoittamisesta potilaan suostumukseen perustuen. Selvää on, että ihmisen perusoikeuden suoja on vahva. Perustuslakivaliokunnan mukaan potilaan perusoikeussuojaa ei voida missä tahansa tilanteessa syrjäyttää potilaan suostumuksella. Suostumus tulee olla lakiin kirjattu, kun on kyse varsin voimakkaasti yksityiselämään ja henkilökohtaiseen koskemattomuuteen liittyvistä toimenpiteistä. Potilaan perusoikeuksia ei voi ohittaa suostumuksella. (Jääskeläinen, 2013. 6-7).

Valviran mukaan hoitosopimuksella ei ole oikeudellista asemaa. Hoitosopimuksessa usein sovitaan tavoista tehdä yhteistyötä, jotta hoito onnistuu turvallisuusnäkökulma huomioiden. Sopimuksella voidaan myös paremmin päästä potilaan hoitotavoitteisiin. Tärkeää on että hoitosopimus on oikein kirjattu, ajantasainen ja potilaan tahtoa vastaava. Laillisuusvalvontakäytäntö korostaa potilaan suostumuksen todellisuutta ja painottaa potilaan kykyä kyseisessä hetkessä ymmärtää suostumuksensa sisältö. Vapaaehtoisissa suostumuksessa potilas ei ole alisteisessa asemassa. Merkittävää on myös se, että voiko potilas olettaa, ettei hoitosopimukseen suostumatta jättämisellä ole negatiivisia vaikutuksia hänen hoitoonsa. (Jääskeläinen 2013, 8). Hoitosopimukseen suostumatta jättäminen ei voi johtaa siihen, että potilas ei saa tarpeellista hoitoa (Jääskeläinen 2013, 9).

Jos laitoksen tai sairaalan esittämä rajoitustoimenpide on sellainen minkä voi edes suostumukseen perustuen tehdä, tulee hoitosopimuksessa ilmetä sopimuksen tarkat tiedot. Pätevä potilaan suostumus on vapaaehtoinen, etukäteen tehty ja tarkkasisältöinen. Antaessaan suostumuksen sopimukseen potilas ymmärtää sen merkityksen ja sisällön. Potilaan tulee tiedostaa, että suostumus on milloin tahansa peruttavissa. Sopimus näyttäytyy usein yksipuolisen ehtojen asettamisena terveydenhuollon yksikön osalta, eikä aidolta sopimiselta. Tuolloin sopimus vaikuttaa ehtojen sanelemiselta, eikä perustu

vapaaehtoisuuteen. (Jääskeläinen 2013, 9). Sopimusoikeuteen liittyy oleellisesti sopimusvapaus. Henkilö voi päättää haluaako hän sitoutua sopimukseen. (Hemmo 2013, 20). Sovellettaessa sopimuksen pätemättömyysperusteita, toinen osapuoli ei ole ollut tietoinen kaikista olennaisista seikoista ja toisen on tullut olla tietoinen näistä seikoista. Kunnianvastainen ja arvoton oikeustoimi on vääristynyt verrattuna alan normaaleihin sopimuksiin. (Hemmo 2013, 39). Hoitosopimuksen tekotilanne ei vastaa aina tyypillistä sopimuksentekotilannetta, vaan potilas allekirjoituksella usein luopuu asioista. Potilaan näkökulmasta voi tulla tunne siitä, että vain allekirjoituksella saan hoitoa sairauteeni. Sopimuksen tekovaihe ei saa sisältää pakon uhkaa tai potilaalle tunnetta, että hän jää ilman hoitoa jos ei suostu hoitosopimukseen. (Jääskeläinen 2013, 9).

Perusoikeuksien rajoittamisesta hoitosopimuksella sosiaalisairaalassa ei ole säännöksiä. Sosiaalisairaala on päihderiippuvuuksien hoitoon erikoistunut sairaala. Päihdehoidossa hoitosopimukset ovat välttämättömiä hoidon onnistumisen kannalta. Kuitenkin sopimusten tulee tähdätä potilaan oikeuksien turvaamiseen. (Jääskeläinen 2011, 2-3). Hoitosopimukselle on olemassa kuitenkin mahdollisuus muun muassa päihdeongelman hoidossa, kunhan se ei ole yksipuolista ehtojen sanelua. Potilaan tulee voida vaikuttaa sopimuksen ehtoihin. Lisäksi tulee varmistaa, että potilas ymmärtää mihin hän sopimuksella suostuu. Valviran mukaan hoitosopimuksesta tulee ilmetä sopimuksen purkamisen mahdollisuus ja sen seuraukset. Päihdeongelman asiakkaan sitoutuessa vapaaehtoiseen hoitoonsa hoitosopimuksen mukaisesti hoito voidaan päättää. Hoidon aikana asiakasta on hoidettava yhteisymmärryksessä hänen kanssaan. (Jääskeläinen 2011, 3-4.) Esimerkin 4. tilanteessa päihdeongelman potilas tulee toimenpiteeseen hakemaan apua somaattiseen vaivaan somaattiseen sairaalaan, jolloin päihdeongelma ei ole hoidon syy. Sosiaalisairaalassa sitoudutaan päihdeettömyyteen ja se on hoidon tarve ja syy.

Edellä mainituin perustein esimerkin 4 mukaisessa sopimuksessa potilaan matkapuhelinta ei voida takavarikoida somaattisessa sairaalassa. Potilas on lisäksi somaattisessa hoidossa vapaa milloin tahansa poistumaan hoidosta oman tahtonsa mukaan. Päihdeettömyyttä ei voi valvoa virtsanäyttein ja puhallutuksin alkometrillä vasten potilaan tahtoa. Varsinkin näytteiden otto on varsin voimakkaasti yksityiselämään ja henkilökohtaiseen koskemattomuuteen liittyvä toimenpide. Lisäksi työntekijän tulee kertoa potilaalle mitä seuraa, jos asiakas ei halua sopimusta tehdä. Suomen perustuslain 2 luvun 9 §:n (11.6.1999/731) mukaan liikkumisvapaudesta päättää ihminen itse. Vartija voi turvata henkilökuntaa ja muita potilaita, jos asiakas on uhkaava. Uhkaavissa tilanteissa voidaan

tarpeen mukaan kutsua poliisi paikalle. Potilaan turvallisuustarkastukseen ei ole esimerkin 4. sairaalan henkilökunnalla toimivaltaa.

Hallituksen esitys (HE 108/2014) sisältää lakiehdotuksen itsemääräämisoikeuden vahvistamisesta ja rajoitustoimenpiteiden käytön edellytyksistä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Laki ehdotuksen tarkoituksena on asiakkaan itsemääräämisoikeuden vahvistaminen. Lakiehdotus tähtää oikein mitoitettuihin rajoitustoimenpiteisiin. Muutos koskettaisi erityisesti kehitysvammalakia (23.6.1997/519). Tällä hetkellä asiakkaan rajoittamisesta erityishuollon piirissä säädetään kehitysvammalain 3 luvun (23.6.1997/519) 42 §:ssä. Henkilöön saadaan kohdistaa pakkoa siinä määrin kuin tilanne välttämättä vaatii.

7.3.3 Tiedon saanti viranomaiselta virka-avussa

Virka-apu terveydenhuoltoon on toimenpide, jossa poliisi käyttää toimivaltuuksiaan virka-avun pyytäjälle kuuluvan toimen suorittamiseen. Näin pyritään toteuttamaan terveydenhuollon tehtäväpiiriin kuuluva tehtävä, esimerkiksi henkilön saattaminen psyykkisen tilan arviointiin. Tai virka-apua tarvitaan potilaan kuljettamisessa tahdosta riippumattomaan mielenterveyshoitoon terveydenhuollon päivystyksestä tai jos tarkkailussa oleva tai hoitoon määrätty potilas poistuu ilman lupaa sairaalasta. (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:65, 22.) Päätöksen virka-avun antamisesta tekee päällystöön kuuluva poliisimies (Uskali 2015, 4).

Virka-apu ei ole muun viranomaisen kuljetustarpeen toteuttamista eikä toisen viranomaisen resurssipulasta johtuvaa apua. Poliisin virka-apu on eräällä tavoin vastarinnan murtamista tai esteen poistamista ja poliisi pitää huolen siitä, että apua pyytänyt taho voi tehdä toimivaltaansa kuuluvat tehtävät. (Uskali 2015, 5.)

Poliisilain 4 luvun 2 §:n 1 momentin (22.7.2011/872) mukaisesti poliisilla on oikeus päällystöön kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä saada toiselta viranomaiselta tai yhteisöltä poliisille kuuluvan tehtävän hoitamiseksi tarpeelliset tiedot ja asiakirjat ja salassapitovelvollisuuden estämättä, jollei sellaisen tiedon tai asiakirjan antamista poliisille tai tietojen käyttöä todisteena ole laissa nimenomaisesti kielletty.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 12 § (1.1.1734/4) sisältää virkamiehen tai julkisyhteisön työntekijän vaitiolovelvollisuuden. Uskali (2015, 22-23) vertaa oikeudenkäymiskaaren virkamiehen tai julkisyhteisön työntekijän vaitiolovelvollisuutta poliisilain 4 luvun 2 §:n (22.7.2011/872) tiedon saantiin viranomaiselta. Keskeisenä turvallisuusviranomaisena poliisilla on oikeus tietojen saamiseen edellä mainittuun poliisin tiedonsaanti pykälään vedoten. Tiedonsaannissa tulee painottaa poliisin tehtävän hoitamiseen liittyviä tietoja. Mielestäni Uskali viittaa aineistossaan poliisin virka-avun minimitetoihin. Poliisin virka-avulla saatavia tietoja ei ole lakiin kirjattu. Poliisin tehtävä voi perustua muun muassa virka-apuun, poliisitutkintaan tai rikoksen esitutkintaan. Tiedonsaantioikeus on tuolloin hyvin erilainen näissä tilanteissa. Automaattista laaja-alaista oikeutta terveydenhuollon salaisiin tietoihin poliisilla ei tietenkään ole. Poliisi ei lähde virka-aputehtävälle ilman kohdehenkilön tietoja. Poliisihallituksen ohjeen (2015, 3) mukaan virka-apupyynnöstä poliisille tulisi ilmetä kohdehenkilö ja hänen henkilötunnus, kohdepaikka ja miten se liittyy kohdehenkilöön. Lisäksi virka-apupyynnössä on pyytävän yksikön yksilöitävä pyydetty virka-aputoimi ja sen perusteet ja lisäksi säädöspерuste johon virka-apupyynnö perustuu. Pyyntö on tultava ilmi myös ajankohta, jolloin virka-apua pyydetty sekä pyytäjän nimi, virka-asema ja yhteystiedot tai pyytäjän puolesta toimivan henkilön yhteystiedot. Pyyntö on päivättävä ja allekirjoitettava. (Tiilikainen ym. 2015, 3).

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisu (2010:42) ottaa kantaa silloisen poliisilain 3 luvun 35 § (493/1995) tietojen saantiin toiselta viranomaiselta suhteessa oikeudenkäymiskaaren salassa pidettäviin tietoihin. Poliisilain poliisin tiedonsaantioikeus ei oikeuta poliisia saamaan toiselta viranomaiselta mitä tahansa salassa pidettävää tietoa. Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun mukaan tulee tiedostaa, mitä tietoja ollaan pyytämässä ja mihin tarkoitukseen poliisi tietoja käyttää. (KHO 30.6.2010 t. 1559.) Tällöin tiedonsaantia rajoittaa nyt voimassa oleva oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 12 § (1.1.1734/4). Pykälän mukaan terveydenhuollossa työskentelevä henkilö voidaan velvoittaa todistamaan rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kuusi vuotta vankeutta. Uusin poliisin tietojen saanti viranomaiselta on kirjattu poliisilain 4 luvun 2 §:ssä (22.7.2011/872).

7.3.4 Poliisin rooli AVEKKI-luokituksessa

POLIISIN ROOLI AVEKKILUOKITUKSESSA		Avun tarpeen mukaan
PUNAINEN LUOKKA	Välittömästi uhkaava väkivalta, väkivaltarikos Törkeä julkisrauhan rikkominen Sekava asiakas jota ei saada kontrolliin Punaisen luokan virka-apu (virka-apupyyntö)	Hälytä työryhmä / vartija / poliisi
KELTAINEN LUOKKA	Uhkaava potilas, työntekijä ei koe pärjäävänsä Ilkivalta, julkisrauhan rikkominen, laiton uhkaus, kunnianloukkaus Tutkinnan / hoidon turvaaminen Keltaisen luokan virka-apu (virka-apupyyntö)	Hälytä työryhmä / vartija / poliisi
VIHREÄ LUOKKA	Yhteistyö poliisi / avekkiosaamiskeskus, sairaalapoliisi Koulutukset AVEKKI-kouluttajille Ennaltaehkäiseminen, kenttäpartio näyttäytyy terveydenhuollon yksikössä	Kenttäpartio voi vierailla, Ennaltaestävä toiminta

Kaavio 4. Poliisin rooli AVEKKI-luokituksessa

7.3.4.1 Vihreä luokka

AVEKKI-luokituksen vihreällä tasolla tehdään terveydenhuollon perustehtävää yhteistyössä asiakkaan kanssa terveydenhuollossa. Kaavion 4. mukaan vihreään luokkaan ajatellaan kuuluvaksi viranomaisyhteistyö ja toiminnan kehittäminen. Aion tulevaisuudessa tehdä yhteistyötä osaamiskeskuksen kanssa säännöllisesti. Tämän opinnäytteen ja yhteistyön tuloksena saavutamme kouluttajien kautta parempaa työturvallisuutta käytännön perustehtävään. Koulutettujen kouluttajien kautta tieto taito välittyy oman työyhteisön koulutettaville työntekijöille. Lisäksi uhkatilanteiden ennakointi ja kohtaaminen moniammatillisesti nähdään mahdollisuudeksi ja otetaan toimintamalliksi.

Vihreän luokan tilanteessa poliisi pystyy luomaan turvallisuutta esimerkiksi näyttäytymällä paikalla. Omien AVEKKI-koulutuksieni vuosien 2008-2012 palautteiden mukaan terveydenhuollon työntekijät kokevat, ettei poliisia ole nykyään saatavilla hätätilanteessa. Tämä on osittain väärä mielikuva, koska hätätilanteessa poliisi tulee aina paikalle. Viive voi vaihdella. Väärät kielikuvat synnyttävät turvattomuutta työyhteisöissä. Olen havainnut itse sairaanhoitajana, ettei sairaalatyössä poliisia ajatella apuna, ennen kuin on todella kovan luokan väkivaltatilanne käynnissä, jolloin jo paetaan sekavaa asiakasta käytännössä.

Mutta vihreän luokan yhteistyön kautta levitetään oikeanlaista viestiä poliisin tavoitettavuudesta. Kiireisen ensiavun tiloissa vieraileva poliisipartio luo turvallisuutta asiakkaille, omaisille ja henkilökunnalle. Suomessa poliisi vierailee muun muassa kouluissa, vastaanottokeskuksissa ja poliisin näkyvyys onkin ilmapiiriä rauhoittava tekijä. Ajoittain mikäli mahdollista voisi vierailu kohdentua johonkin terveydenhuollon yksikköön. Tämä on väkivaltaa ennaltaehkäisevää toimintaa ja muodostaa oikeanlaista turvallisuuskulttuuria. Jo pelkkä tietoisuus siitä, että voin hälyttää poliisin apuun ajoissa luo turvallisuuden tunnetta. Poliisiammattikorkeakouluopintojeni aikana painotettiin ennalta estävää yhteistyötä juuri edellä mainitulla tavalla. Sairaalapoliisin roolissa erikoisalana voi olla juuri työturvallisuus terveydenhuoltoalalla ja siihen liittyvät tapahtumat, koulutukset ja kehittämispäivät yhteistyössä AVEKKI-osaamiskeskuksen kanssa.

7.3.4.2 Keltainen luokka

Keltaisessa luokassa poliisin roolia tulee terveydenhuollossa saada näkyvämmäksi. Omien koulutuspalautteideni mukaan terveydenhuollon työntekijä saattaa mennä kotikäynnille liian vaaralliseen paikkaan tai terveystieteissä ei hälytetä poliisia avuksi, vaikka yövuorossa keski-ikäinen fyysisesti hyvässä kunnossa oleva sekava potilas nostelee ovia saranoiltaan ja työntekijää pelottaa. Terveydenhuollossa voi pyytää poliisin paikalle jos potilas on uhkaava tai aggressiivisesti käyttäytyvä (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:65, 22). AVEKKI-luokituksessa keltaisella alueella työntekijä huomioi, onko virittynyt tunnetila aggression liittyvää ja eskaloituuko tilanne kohti punaista luokkaa. Keltaisessa luokassa tulee avunhälyttämisen tarve arvioida ja näin pyrkiä estämään työväkivalta ennakolta.

Hoitavan yksikön resurssit huomioiden tilanteesta voidaan selvitä ilman poliisin apuakin. Vaativissa keltaisen luokan tilanteissa voi riittää työparityöskentely, rajojen selkiyttäminen, ohjaus ja neuvottelu. Kuitenkin ennakoiva poliisin hälyttäminen on suositeltava vaihtoehto työturvallisuuden takaamiseksi myös keltaisen luokan tilanteissa, jos työntekijä ei koe pärjäävänsä tilanteessa.

Poliisin virka-apuna tutkimuksen turvaaminen on myös mahdollista. Tuolloin vaarallisuudella tai väkivaltaisuudella on oltava olemassa erityisiä syitä. (Uskali 2015, 15).

Pelkkä asiakkaan diagnoosi ei riitä edellä mainittuun virka-apuun eli poliisia ei pyydetä paikalle vain varotoimenpiteenä. Tutkimuksen turvaaminen sopii hyvin AVEKKI-luokituksen keltaiselle alueelle.

Asiattomien henkilöiden liikkumista sairaalataloissa voidaan tarkastella rikoslain 24 luvun 3 §:n (19.12.1889/39) julkisrauhan rikkomisena. Se tarkoittaa oikeudetonta tunkeutumista tai salaa menemistä virastoon, liikehuoneistoon, toimistoon, tuotantolaitokseen tai rakennukseen tai rakennuksen aidatulle piha-alueelle, jolla liikkuminen on asianomaisen viranomaisen päätöksellä kielletty. Teko huomioidaan myös julkisrauhan rikkomisena, jos henkilö kytkeytyy tai jää edellä mainittuun paikkaan. Julkisrauhan rikkomisesta tuomitaan sakko tai vankeutta enintään kuudeksi kuukaudeksi. Vähäisen haitan aiheuttaminen ei ole julkisrauhan rikkomista. Lappi-Seppälä ym. (2009, 643) mukaan julkisrauhan suojan kohteissa on erityinen tarve suojata siellä työskentelevien tai oleskelevien ihmisten yksityisyyttä tai rauhaa.

Rikoslain 17 luvun 13 § (19.12.1889/39) ilkivalta on metelöintiä tai muulla vastaavalla tavalla huomattavan häiriön aiheuttamista virantoimituksen yhteydessä muualla kuin yleisellä paikalla tai yleisöltä suljetussa virastossa taikka muussa vastaavassa paikassa. Ilkivaltaa voidaan tehdä aiheuttamalla huomattavaa häiriötä soittamalla puheluita tai viestejä lähettämällä. (Tolvanen 2015, 74).

Rikoslain 24 luvun 6 § (19.12.1889/39) salakatseluun syyllistyy henkilö, joka oikeudettomasti katselee tai kuvaa laitteella kotirauhan suojaamassa paikassa tai yleisöltä suljetussa rakennuksessa oleskelevaa henkilöä hänen yksityisyyttään loukatun. Merkittävää on että henkilö jota salakatsellaan, on laissa määrättyllä alueella. Salakatselu voi tapahtua alueen ulkopuolelta. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 651-652.) Hallituksen esityksessä (HE184/1999) yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamista koskevien rangaistussäännösten uudistamiseksi on sairaala määritetty salakatselun suojan piiriin.

AVEKKI-luokituksessa kunnianloukkaus luetaan keltaiselle alueelle. Kunnianloukkaus ei ole kuitenkaan vähäinen teko, vaan rikos joka voi pahimmillaan aiheuttaa suurtakin stressiä uhrissa. Lappi-Seppälän ym. (2009, 671-672) mukaan kunnianloukkaus tarkoittaa valheellisen tiedon tai vihjauksen esittämistä toisesta siten, että teko on omiaan aiheuttamaan kärsimystä tai vahinkoa loukatulle. Tunnusmerkistöön kuuluu myös toisen halventaminen ja mikä menettely tahansa jolla loukataan toisen kunniaa. Teon kohteena

voi olla vain luonnollinen henkilö. Tieto tai vihaus on perätön, kun väitteen totuudellisuus on jälkikäteen tarkastettavissa. Koskee sekä pieneen piiriin rajoittuvia yksityisluontoisia tekoja että julkisia kunnianloukkauksia.

Kunnianloukkauksen törkeän tekemuodon ankaroittamisperusteena on kunnianloukkauksen tekeminen joukkotiedotusvälinettä käyttäen. Lisäksi teolla aiheutetaan suurta tai pitkäaikaista kärsimystä tai tuntuva vahinko. Lisäksi kokonaisuutena arvostellen teko on törkeä. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 678.) Törkeä kunnianloukkaus voisi täytyä esimerkiksi sillä, että omainen levittää perätöntä huhua joukkotiedotusvälineissä lastenosastolla työskentelevästä hoitajasta väittäen työntekijän olevan pedofiili. Työntekijä joutuu keksityn huhun takia selvityksen kohteeksi ja vaikeuksiin työpaikalla ja väite leviää usean henkilön tietoon. Kunnianloukkaus on asianomistajarikos (Lappi-Seppälä ym. 2009, 679).

Työntekijää voidaan uhata rikoksella ja uhkaus sisältyy moneen rikokseen. Laiton uhkaus säännöksenä on tehty suojaamaan henkilön turvallisuudentunnetta. Laiton uhkaus on pelkkää rikoksella uhkaamista. Tunnuksmerkistön täytyminen edellyttää aseiden nostamista toista vastaan tai rikoksella uhkaamista. Uhkaus ei ole varoitus, vaan uhatta herätetään toisessa mielikuva pahasta, jonka uhkaaja tai joku toinen toteuttaa. Uhatulla tulee olla perusteltu syy pelätä omasta tai toisen puolesta. Uhkaus kohdistaa toiseen henkilöön vakavaa vaaraa. Ratkaisevaa laittomassa uhkauksessa on, että uhkaus tulee uhatun henkilön tietoon ja hän pitää sitä totena. Kohteen ei tule välttämättä pelätä, vaan hänellä on perusteltu syy pelätä. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 698-699).

AVEKKI-luokituksessa laiton uhkaus voi sijoittua keltaiselle alueelle, mutta voi olla myös punaisen luokan tilanne. Jos potilas kohottaa aseensa työntekijää kohti on kyse punaisen luokan tilanteesta ja hätäsuunnitelman toteuttaminen on paikallaan. Tilanne vaatii välittömästi poliisin hälyttämistä paikalle ja ympäristön turvaamista. Keltaisen luokan tilanteessa uhkaus voi tulla henkilön tietoon viestinä. Vaara ei ole välitön ja tilanne vaatii yhteydenoton esimieheen sekä työpaikan turvallisuusturvastaavaan turvallisuuden varmistamiseksi. Laiton uhkaus on asianomistajarikos.

Mielenterveyslain 5 luvun 31 §:n (14.12.1990/1116) mukaan poliisi on velvollinen avustamaan asiakkaan kuljetuksessa. Virka-avun pyytäjän tulee olla virkasuhteinen sairaanhoitopiiriin tai terveyskeskuksen lääkäri. Henkilön toimittamiseksi toiseen

yksikköön tarvitaan ammattikoulutuksen saaneen saattajan lisäksi muu saattaja asiakkaan väkivaltaisuuden tai muun vastaavan syyn vuoksi. Asiakkaasta on laadittu tarkkailulähete tai henkilö kuljetetaan toimintayksikköön sellaisen laatimista varten. AVEKKI-luokituksen keltaisella alueella on kyse vaativasta tilanteesta, jolloin poliisipartio saattaa sairaautoa perässä ajaen. Asiakkaan käytöksessä on tunnetilan virittymistä, ei aggressiota eikä väkivallan välitöntä uhkaa. Huomioidaan kuitenkin että tilanne voi eskaloitua.

7.3.4.3 Punainen luokka

AVEKKI-luokituksen punaisella alueella virka-avussa on kyse välittömästi uhkaavasta tilanteesta, jolloin poliisi esimerkiksi turvaa potilaan siirron aikana sairaautossa asiakasta itseltään tai suojaa työntekijää asiakkaalta. Asiakkaan käytöksessä on väkivallan välitöntä uhkaa.

Poliisilla on tehtäviä sairaalaympäristöissä ilman virka-apuakin. Terveysalan työntekijän on syytä erottaa keskenään virka-apu ja poliisin tehtävät. Poliisilain 1 §:n (22.7.2011/872) tehtävissä mainitaan muun muassa yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten ennalta estäminen. Poliisilain 2 §:n (22.7.2011/872) luvun yleisistä toimivaltuuksista 5 § kotirauhan ja julkisrauhan suojaaminen sekä 10§ rikoksilta ja häiriöiltä suojaaminen antaa toimivaltaa erilaisissa uhka- ja häiriötilanteissa. Poliisi pyydetään paikalle tilanteessa, jos potilas käytöksellään vaarantaa itseään tai muita. Ennen mahdollista potilaan säilöönottoa poliisin tiloihin on potilaan hoidon tarve arvioitava lääkärin toimesta. Poliisin tiloissa ei ole hoitoa tarjolla päihtyneille, eikä heidän terveydentilaa voi jatkuvasti seurata. Säilöön ottamisesta ei saa koitua asiakkaalle vaaraa. (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:65, 22.)

Rikoslain 24 luvun 4 §:n (19.12.1889/39) julkisrauhan törkeä rikkominen luokitellaan AVEKKI-luokituksessa punaisen luokan tilanteeksi. Rikoksentekijä tai rikoksen osallinen varustautuu aseella tai väkivaltaan soveltuvalla välineellä tai tekijän ilmeinen tarkoitus on kohdistaa henkilöön väkivaltaa tai vahingoittaa omaisuutta.

Rikoslain 21 luvun (19.12.1889/39) pahoinpitely rikokset kuuluvat AVEKKI-luokituksen punaiseen luokkaan. Rikoslain 21 luvun 7 §:n (19.12.1889/39) lievän pahoinpitelyn tyyppillisiä tekotapoja ovat esimerkiksi töniminen, riuhtominen ja maahan kaataminen.

Lievä pahoinpitely on rikoslain mukaan kokonaisuutena arvostellen vähäinen. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 505.) Työntekijälle aiheutuu vähäiset vammoja tai ei vammoja lainkaan (Lappi-Seppälä ym. 2009, 515-516). Rikoslain 21 luvun 16§:n (19.12.1889/39) syyteoikeuden mukaan lievästä pahoinpitelystä syyttäjä saa nostaa syytteen, jos asianomistaja ilmoittaa rikoksen syytteeseen pantavaksi.

Rikoslain 21 luvun 5 §:n (19.12.1889/39) mukaan pahoinpitely määritellään väkivallan tekemiseksi toiselle. Pahoinpitelyyn voi syyllistyä vahingoittamalla väkivaltaa tekemättä toisen terveyttä, aiheuttamalla toiselle kipua tai saattamalla toinen tiedottomaan tilaan. Lappi-Seppälän ym. (2009, 505) mukaan ruumiillinen väkivalta on mitä tahansa toimintaa, jolla loukataan toisen ruumiillista koskemattomuutta, jonka seurauksena voi olla vamma tai terveyden vahingoittuminen. Vahinkojen syntyminen ei ole pahoinpitelyn tunnusmerkistön täyttymisen vaatimuksena. Tyypillisiä tekotapoja ovat lyöminen ja potkiminen. Toisen terveyttä voidaan vahingoittaa myös tahallisella taudin tartuttamisella tai myrkyllisten aineiden juottamisella.

Rikoslain 21 luvun 6 §:n (19.12.1889/39) törkeän pahoinpitelyn täyttymiseen vaaditaan kolme kriteeriä. Pahoinpitelyssä aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, hengenvaarallinen tila tai vakava sairaus. Rikoksen tekotapa on erityisen raaka tai julma tai pahoinpitelyssä käytetään ampuma- tai teräasetta tai niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä. Lisäksi pahoinpitely on kokonaisuutena arvioituna törkeä. Lappi-Seppälän ym. (2009, 513) mukaan puolustuskyvyttömän maassa makaavan päähän potkiminen täyttää törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Vaikea ruumiinvamma voi olla kasvojen rumentamista, näkökyvyn pysyvää heikkenemistä tai kuulon kadottamista toisesta korvasta. Hengenvaarallisen tilan vaatimus pitää sisällään toteutuneen hengenvaarallisen tilan eli pelkkä hengenvaarallinen tekotapa ei riitä. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 511). Raaka tai julma tekotapa on esimerkiksi päähän potkimista, tuskallisuus uhrille ja pahoinpitelyn pitkä kesto (Lappi-Seppälä ym. 2009, 512-513). Ampuma- tai teräase on hengenvaarallinen väline. Välineen tulee olla itsessään hengenvaarallinen ja tällä korostetaan varsinaisten aseiden käytön moitittavuutta. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 514.)

7.3.5 Oikeuttamisperusteet AVEKKI-kouluttajille

AVEKKI-kouluttajille lisäkoulutuksena oikeuttamisperusteiden kouluttaminen on tärkeää, koska kouluttajan tulee kyetä perustelemaan toimivalta. Lappi Seppälän ym. (2009, 161) mukaan rikos on oikeudenvastainen, tunnusmerkistön mukainen, syyllisyyttä osoittava teko tai laiminlyönti. Oikeudenvastaisena ei ole pidettävä tunnusmerkistön mukaista tekoa, kun kyseessä on erityinen oikeuttamisperuste (Lappi-Seppälä ym. 2009, 167). Oikeuttamisperusteita ovat muun muassa hätävarjelu, pakkotila, itseapu sekä yleinen kiinniotto-oikeus.

7.3.5.1 *Hätävarjelu*

Hätävarjelu rikoslaki 4. luku 4 § (19.12.1889/39). Aloitetun tai välittömästi uhkaavan oikeudettoman hyökkäyksen torjumiseksi tarpeellinen puolustusteko on hätävarjeluna sallittu, jollei teko ilmeisesti ylitä sitä, mitä on pidettävä kokonaisuutena arvioiden puolustettavana, kun otetaan huomioon hyökkäyksen laatu ja voimakkuus, puolustautujan ja hyökkääjän henkilö sekä muut olosuhteet.

Jos puolustuksessa on ylitetty hätävarjelu rajat (*hätävarjelu liioittelu*), tekijä on kuitenkin rangaistusvastuusta vapaa, jos olosuhteet olivat sellaiset, ettei tekijältä kohtuudella olisi voinut vaatia muunlaista suhtautumista, kun otetaan huomioon hyökkäyksen vaarallisuus ja yllätyksellisyys sekä tilanne muutenkin.

Hätävarjelussa on kysymys oikeudesta vääryyttä vastaan. Hätävarjelulla suojattavia oikeushyviä ei ole luetteloitu. Hätävarjelutilanteessa suojaudutaan oikeudetonta hyökkäystä vastaan. Hyökkäys alkaa kun rikoksen tunnusmerkistön mukainen täytäntöönpanotoimi on aloitettu. Voidaan olla tilanteessa, jossa uhkaus toteutetaan tuota pikaa tai rangaistava yritys on ehditty aloittaa. Tilanne on tuolloin välittömästi uhkaava. Hätävarjelua tarkastellaan sen mukaan, onko puolustautuminen tarpeellista ja kokonaisuudessa arvioiden puolustettavaa. Kokonaisuudessa arvioiden puolustettava tarkoittaa suhteellisuutta. Aikaisemmin rikoslain yleisissä opeissa oli luetteloitu oikeushyvät, joita hätävarjelulla sai puolustaa. Uudistuksessa niitä ei ole luetteloitu, mutta hätävarjelu tarpeellisuus ja puolustettavuus asettaa tiettyjä reunaehtoja sille, onko hyökkäys lainkaan tarpeellista torjua puolustuskeinoin. Kunnianloukkausta ei saa torjua äärimmäisin voimakeinoin, vaikka loukkaus jäisi näin toteutumatta. Tarpeettomia ovat puolustautumiskeinot, joita ilman olisi myös päästy samaan päämäärään. Itseään, toista ihmistä sekä omaisuutta saa suojella hätävarjelulla. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 167-168).

Esimerkiksi sairaalan sydänosastolla asiakas riehuu ja hajottaa sydänmonitoreja. Hoitohenkilökunta voi oman osaamisen ja kykyjensä mukaan hätävarjeluna suojata omaisuutta pitämällä asiakkaasta kiinni.

Hätävarjelutilanteessa tulee puolustautujan käyttää lievintä mahdollista keinoa tilanteen hoitamiseksi. Tapauskohtaisesti arvioidaan mikä on tarpeellista voimankäyttöä. Ensimmäiseksi arvioidaan oliko puolustusteko tarpeellinen hyökkäyksen torjumiseksi ja tämän jälkeen arvioidaan tarpeellinen puolustettava voimankäyttö. (Boucht & Frände 2008, 95).

Hätävarjelun liioittelu liittyy anteeksiantoperusteisiin. Anteeksiantoperuste voi sulkea pois rikosoikeudellisen vastuun ja puolustautujan syyllisyyden. Tilannetta arvioidaan syyksiluettavuuden sekä syyntakeisuuden näkökulmasta. Teon moitittavuus poistuu anteeksiantoperusteen kautta. Hätävarjelun liioittelussa voidaan ylittää puolustustilanteessa hätävarjelun rajat, joko liiallisia voimakeinoja käyttäen tai hätävarjelu on aloitettu liian aikaisin tai puolustautumista on jatkettu tarpeettoman kauan. Tekijä on rangaistusvastuusta vapaa, jos häneltä ei kohtuudella voida vaatia muunlaista puolustautumista, kun huomioidaan pelastettava etu, tilanteen yllätyksellisyys sekä pakottavuus tai muut seikat. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 178). Jos puolustuksessa on ylitetty hätävarjelun rajat tekijä voidaan tuomita hätävarjelun liioitteluna tehdystä pahoinpitelystä.

Pelkästään yksittäisiä tekoja ei tulkita oikeudettomina hyökkäyksinä. Esimerkiksi rikoslain (19.12.1889/39) 25 luvun 1 § vapaudenriisto on jatkuva oikeudeton tila. Henkilöllä jolta vapaus on laittomasti riistetty, on oikeus hätävarjeluun niin kauan, kunnes pääsee vapaaksi. Vastaava esimerkki löytyy kotirauhan rikkomisesta. Lisäksi asiakkaalla on oikeus suojautua hätävarjelulla laitonta virkatointia vastaan, jonka tekee julkista valtaa käyttävä henkilö. Toimivaltaan kuulumattoman toimen tulee olla selvästi virkamiehen toimivaltaan kuulumaton. (Boucht & Frände 2008, 91). Puolustautujan ja hyökkääjän henkilöiden ominaisuuksista sukupuoli, ikä ja erot fyysisissä voimissa on otettava huomioon arvioitaessa puolustautumista hyökkäystä vastaan. Puolustautujan on otettava huomioon hyökkääjän ominaisuudet. Hyökkääjän ollessa iäkäs, hauras tai sairas on puolustautujan osoitettava pidättyvyyttä voimankäytössään. Jos esimerkiksi päihtynyt ei juuri pysy humaltaan pystyssä on syytä puolustautumisen voimakeinoin kiinnitettävä huomiota. Yksittäistä vastausta sallitun puolustautumisen voimakkuuteen ei voi antaa hyökkääjän

tietyn ominaisuuden perusteella. Päähtynyt henkilö voi olla vaarallisempi kuin selvä henkilö. (Boucht & Frände 2008, 96).

7.3.5.2 *Pakkotila*

Pakkotila rikoslaki 4 luku 5 § (19.12.1889/39). Muun kuin edellä 4 §:ssä tarkoitetun, oikeudellisesti suojattua etua uhkaavan välittömän ja pakottavan vaaran torjumiseksi tarpeellinen teko on pakkotilatekona sallittu, jos teko on kokonaisuutena arvioiden puolustettava, kun otetaan huomioon pelastettavan edun ja teolla aiheutetun vahingon ja haitan laatu ja suuruus, vaaran alkuperä sekä muut olosuhteet.

Jos oikeudellisesti suojatun edun pelastamiseksi tehtyä tekoa ei ole 1 momentin perusteella pidettävä sallittuna, tekijä on kuitenkin rangaistusvastuusta vapaa, jos tekijältä ei kohtuudella olisi voinut vaatia muunlaista suhtautumista, kun otetaan huomioon pelastettavan edun tärkeys, tilanteen yllätyksellisyys ja pakottavuus sekä muut seikat.

Pakkotilassa on kaksi etua rinnakkain ja toinen väistyy tilanteessa tärkeämmän edun tieltä. Pakkotilanteessa suojellaan oikeushyvää, mutta siinä ei ole kysymys oikeudettomasta hyökkäyksestä. Pakkotilassa ei ole lueteltu oikeushyviä, joita saa suojella. Pakkotilasäännös voi olla sovellettavissa esimerkiksi liikenneturvallisuuden vaarantamisessa. Ajetaan autolla päähtyneenä tai ylinopeutta jonkun hengen tai terveyden pelastamiseksi. Tilanteessa se on ollut ainoa pelastamismahdollisuus. (Boucht & Frände 2008, 116-117). Pakkotilassa joku uhkaa oikeudellisesti suojattua intressiä välittömällä ja pakottavalla vaaralla. Välitön vaara tarkoittaa tiettyä ajallista läheisyyttä. Vaara suojeltavalle oikeushyvälle toteutuu, jos tekoihin ei ryhdytä. Hätävarjelussa välitön uhka on lähempänä kuin pakkotilassa. Pakkotilan ajallinen vaaran läheisyys on siis laajempi. Jos pakkotilatekoa ei tehdä syntyy oikeushyvälle seuraus tai vahinko. Vaaran pakottavuudelle ei voida asettaa täsmällistä prosenttilukua. Kuitenkin todennäköisyys ei saa olla liian alhainen. Vartenotettavan todennäköinen on vahinkoseurauksen todennäköisyyden minimivaatimus. Käsillä on konkreettinen vaara. (Boucht & Frände 2008, 119-120).

Sallittu pakkotilateko on oltava kokonaisuutena arvioiden puolustettava. Sallitussa pakkotilateossa uhratun edun tulee olla pelastettua pienempi. Hukkumistilanteessa ei ole sallittua ottaa pelastusrengasta hukkuvalta antaakseen sen toiselle hukkuvalle. Henki ei ole toista henkeä arvokkaampi. (Boucht & Frände 2008, 121). Aiemmin käsittelin esimerkissäni dementoitunutta vanhusta, joka kävelee kohti vilkkaasti liikennöityä tietä ilman ajan ja paikan tajua. Henki ja terveys on tässä tilanteessa itsemääräämisoikeutta

selvästi tärkeämpi etu. Somatiikassa asiakkaan sitomista lepositein perustellaan aina pakkotilatekona. Noudatettaessa hyvän kliinisen hoitotyön käytäntöjä lepositein sidotun potilaan vointia tulee pystyä valvomaan näkö- ja kuuloyhteydellä (Jääskeläinen 2012b, 7).

7.3.5.3 *Itseapu*

Itseapu pakkokeinolaki 1 luku 5 § (22.7.2011/806). Rikoksen kautta menetetyn tai muuten kadotetun irtaimen omaisuuden takaisin hankkimiseksi on turvauduttava toimivaltaisen viranomaisen apuun. Toimet tällaisen omaisuuden takaisin ottamiseksi ovat kuitenkin itseapuna sallittuja, jos:

- 1) omaisuus on rikoksen kautta menetetty ja toimiin omaisuuden takaisin ottamiseksi on ryhdytty välittömästi rikoksen tapahduttua; tai*
- 2) menetetty tai kadotettu omaisuus muissa tapauksissa otetaan takaisin siltä, joka pitää sitä oikeudettomasti hallussaan, eikä saatavilla ollut riittävää ja oikea-aikaista viranomaisapua.*

Edellä tarkoitetuissa tilanteissa saa käyttää sellaisia omaisuuden takaisin hankkimiseksi tarpeellisia voimakeinoja, joita voidaan pitää kokonaisuutena arvioiden puolustettavina, kun otetaan huomioon tapahtuneen oikeudenloukkauksen ilmeisyys sekä uhkaavan oikeudenmenetyksen suuruus ja todennäköisyys.

Pakkokeinolain mukainen itseapu tarkoittaa rikoksen kautta menetetyn tai muutoin kadotetun irtaimen omaisuuden takaisinottamista. Jouduttaessa esimerkiksi ryöstön tai varkauden uhriksi on hätävarjelu säännöksin oikeus suojella omaisuuttaan ja estää rikoksen toteutuminen. Kun esine on jo menetetty ja esineen hallinta siirtyy ryöstäjälle, tulee kysymykseen itseapu. Itseavulla palautetaan aikaisempi oikeustila. Itseavussa tulee ensisijaisesti turvautua viranomaisen apuun menetetyn esineen takaisin saamiseksi. Aina ei kuitenkaan viranomaisen apu ole saatavilla viranomaisuuden ensisijaisuutta ei tule tulkita liian tiukasti, kun on juuri verekseltään rikoksen kohteena. (Boucht & Frände 2008, 99-100.) Esimerkiksi sairaalassa asiattomasti oleskeleva henkilö varastaa opiaatteja sisältävän apteekkitoimituksen käytävältä. Itseapuna opiaatit voi takaisin ottaa.

Itseapu soveltuu myös tilanteeseen, jossa menetetty omaisuus tavataan sitä oikeudettomasti pitävän hallusta, kun rikoksesta on kulunut jo aikaa. Itseavun voimakeinojen tulee olla tarpeellisia ja puolustettavia. Suhteellisen voimankäytön vaatimus on olemassa otettaessa omaisuutta takaisin toiselta. Sallittu itseapu voi muuttua hätävarjelutilanteeksi. (Boucht & Frände 2008, 100-101.)

7.3.5.4 Yleinen kiinniotto-oikeus

Pakkokeinolaki 2 luku 2 § (22.7.2011/806). Jokainen saa ottaa kiinni verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksesta epäillyn, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta tai rikos on lievä pahoinpitely, näpistys, lievä kavallus, lievä luvaton käyttö, lievä moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, lievä vahingonteko tai lievä petos.

Jokainen saa ottaa kiinni myös sen, joka viranomaisen antaman etsintäkuulutuksen mukaan on pidätettävä tai vangittava. Kiinni otettu on viipymättä luovutettava poliisimiehelle.

Kenellä tahansa on oikeus ottaa kiinni rikoksesta epäilty. Kiinniottaminen voidaan tehdä puhuttamalla, käskyttämällä tai fyysistä voimaa käyttäen. Välttämättömät voimakeinot kiinniottamisen toimittamiseksi ovat kokonaisuutena arvioiden puolustettavia huomioon ottaen rikoksen laatu, kiinniotettavan käyttäytyminen ja tilanne yleisesti. Kiinniottoa tulee harkita, onko se edes hoitajan tehtävä. Kiinniottamisen voi uhkaavassa tilanteessa jättää poliisin tai vartijan tehtäväksi, jos omat voimavarat eivät siihen riitä. (Rantaeskola ym. 2015, 138-139.)

Yleistä kiinniotto-oikeutta sivuttiin aiemmin tämän opinnäytetyön esimerkeissä. AVEKKI-kouluttajan tulee hallita yleinen kiinniotto-oikeus eri ammattiryhmien toimivallan ymmärtämiseksi. Boucht ja Frände (2008, 103) kuvaavat esimerkissään vartijan kiinniotto-oikeutta. Vartija oli vartiointialueeseen kuuluvalla lastauslaiturilla ottanut kiinni siellä rullalautailevan nuoren ja vedonnut julkisrauhan rikkomiseen. Rullalautailu ei täyttänyt julkisrauhan rikkomisen tunnusmerkistöä, eikä kiinniotto-oikeutta tilanteessa ollut.

Yleisen kiinniotto-oikeuden aikaansaama näpistys on varkaus, jossa omaisuuden arvo on vähäinen ja rikokseen liittyvien seikkojen vuoksi kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Näpistyksen ja varkauden raja liikkuu 500 euron tuntumassa. Jos rikoksen tekemisessä on murtauduttu sisään liikkeeseen ja varastettu omaisuutta alle 500 euron arvosta käsitellään rikosta tekotavan vuoksi varkautena. Myymälänäpistys on tyypillinen tekomuoto. Avoimessa myymälässä näpistettävä omaisuus on helposti saatavilla ja arvoltaan vähäistä. Rikoksen kohteena on jonkun toisen irtain omaisuus. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 719-720.)

Kavalluksessa anastetaan hallussa olevia varoja tai irtainta omaisuutta. Kyse voi olla tilillepanovirheestä ja liiallisista vaihtorahoista joita saa ostotilanteessa haltuunsa. Kavallus kohdistuu toisen omaisuuteen. Omia varoja ei voi kavaltaa. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 720-721.) Löytötavaroiden ilmoittamatta jättäminen ei ole rangaistavaa, mutta kavallus täyttyy

kun omaisuus otettu haltuun ja kohtuullisesta ajasta siitä ei ole ilmoitettu. Edellytys on, ettei omistaja ole hylännyt esinettä. Hukattu esine voidaan kavaltaa. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 723.) Lievä kavallus tarkoittaa vähäistä omaisuuden arvoa ja teko on kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Luottamusaseman väärinkäyttö voi vaikuttaa rikoksen törkeysasteeseen. Alle 500 euron arvoinen kavallus voi olla vähäinen. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 729.)

Luvaton käyttö on toisen irtaimen omaisuuden, kiinteän koneen tai laitteen luvattonta käyttöä ilman anastustarkoitusta. Tekijä ottaa käyttöönsä luvattomasti toisen omistaman esineen tai laitteen. Jos tekijä piilottaa toisen esineen sitä käyttämättä, saattaa kyseeseen tulla käytön puuttuessa hallinnan loukkaus. Pysyvästi omaan käyttöön ottaminen on varkautta. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 734.) Moottorikulkuneuvon käyttövarkaus on luvattonta moottorikäyttöisen kulkuneuvon käyttöönottamista. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 738.)

Vahingonteko on oikeudetonta toisen omaisuuden vahingoittamista tai hävittämistä. Vahingontekoa on myös tietovälineelle tallennetun tiedon turmelemista. Teon kohteena voi olla kiinteä tai irtain omaisuus tai eläin. Rangaistavaa on toisen omaisuuden vahingoittaminen. Oma omaisuuden vahingoittaminen ei ole rangaistavaa ellei vahingoitettava kohde ole yhteisomistuksessa. Tekotapana vahingoittaminen voi olla esineen hävittämistä, rikkomista, salaamista, kätkemistä tai turmelemista. Vahingonteko rangaistaan vain tahallisenä tekona. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 966-967.) Lievä vahingonteko on vähäinen kokonaisuutena arvostellen. Vahingon seurausta joudutaan arvioimaan uhrin näkökulmasta. Tuhannen euron arvoisen vahingon aiheuttaminen voi olla toiselle lievä ja toiselle taas erittäin tuntuva vahinko. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 969.)

Petokseen kuuluu toisen erehdyttäminen tai erehtymisen hyväksikäyttäminen, toisen erehtyminen, tekijän tarkoitus ja määräämistoimi eli jotain on esimerkiksi allekirjoitettu erehdyksen vallassa sekä siitä aiheutunut vahinko. Tekijä esittää puolitotuuksia tai esineen epäedulliset ominaisuudet jätetään kertomatta. (Lappi-Seppälä ym. 2009, 975.) Lievässä petoksessa tavoiteltu hyöty tai aiheutettu vahinko on vähäinen.

8 POHDINTA

8.1 Työn yhteenveto

Opinnäytetyössäni olen etsinyt vastauksia monista eri lähteistä. Varsinaisia kirjallisuuslähteitä olen käyttänyt mielestäni riittävästi. Työväkivaltaa on käsitelty monin eri tavoin kirjallisuudessa ja AVEKKI-toimintatapamallista on olemassa useita opinnäytetöitä. Kirjallisuuskatsauksessa aineistoa oli mielestäni hyvin tarjolla edellä mainittuihin teemoihin. Pian myös eri lähteet alkoivat toistamaan samaa tietoa väkivallasta ja sen määrästä. Lisäksi olen etsinyt opinnäytetöihöni tietoa keskustelemalla eri asiantuntijoiden kanssa. Poliisiammattikorkeakoulussa opettajien kanssa olemme pohtineet toimivaltaa terveydenhuollossa ja lisäksi olemme käyneet läpi hoitosopimuksen juridiikkaa. Olen ollut myös yhteydessä terveydenhuollon sektorilla muutamaan esimieheen saadakseni tietoa hoitosopimuksista, joita käytetään tällä hetkellä. Samalla on informoitu viimeaikaisista väkivaltatilanteista mitä yksiköissä tapahtunut. He ovat olleet kiinnostuneita opinnäytetystä ja kyselleet valmiin työn saatavuutta. Terveydenhuollon yksiköissä on epätietoisuutta millaisia hoitosopimuksia voi potilaan kanssa tehdä. Lisäksi tiedustelin AVEKKI-kouluttajilta teemoista joista he haluaisivat lisätietoja. Oikeuttamisperusteet nousivat esille ja AVEKKI-luokituksen hyödyntäminen. Analysoidessani yhteistyössä kehitettäviä teemoja, kävin läpi vuosilta 2008 – 2012 omia AVEKKI-koulutuspalautteitani. Koulutuspalautteiden mukaan tärkeää olisi saada lisäkeinoja keinoja väkivaltaisen asiakkaan kohtaamiseen.

Haastavin osuus oli työssäni hoitosopimus. Hoitosopimuksella ei ole lain pohjaa ja lisäksi hoitosopimuksia on käytössä hyvin monenlaisia erilaisissa toimintaympäristöissä. Hoitosopimuksesta en löytänyt kirjallisuutta. Saavuttaessani umpikujan hoitosopimuksen lainvoimaisuuden suhteen otin yhteyttä Valviraan somaattisen hoitosopimukseen laillisuudesta. Valvira ei koskaan vastannut yhteydenottoopyyntööni. Viimeisenä keinona otin asiassa yhteyttä eduskunnan oikeusasiamieheen ja sain kirjeenä vastauksen eduskunnan oikeusasiamieheltä. Vastauksessa oli kirjattu oikeusasiamiehen pyynnöstä kaikki aiemman kanteluvastaukset, joissa käsiteltiin hoitosopimusta. Kanteluvastauksia oli neljä. Nämä antoivat erittäin tärkeää tietoa hoitosopimuksen merkityksestä suhteessa potilaan perusoikeuksiin. Jälkeenpäin ajateltuna tätä tietoa en olisi löytänyt mistään muusta lähteestä. Olisi mielenkiintoista jatkossa tutkimuksella selvittää millaisia hoitosopimuksia

Suomessa tehdään ja miten ne asettuvat suhteessa työntekijän tehtävään, toimivaltaan sekä potilaan perusoikeuksiin. Koin hoitosopimuksen lainvoimaisuuden selvittämisen hyvin mielenkiintoisena. Vaikka olen tehnyt vuosia terveydenhuollon ammattilaisena töitä, tuli vastaan asioita, joita koskaan ei ole tullut mietittyä. Ikään kuin hoitosopimus on aina oikeutettu työn turvallisuuden näkökulmasta, mutta toimivaltaa ja perusoikeuksien rajoittamisen näkökulmasta teemaa ei ole aina mietitty.

AVEKKI-osaamiskeskuksessa on kouluttajien lisäkoulutusten tarve tiedostettu jo aiemmin. On ollut haasteellista löytää lisäkoulutuksiin asiantuntijaluennointisijoita. Opinnäytetyön ja poliisiviranomaisen näkökulman kautta saatiin aidosti uusia näkökulmia turvallisuusyhteistyöhön ja lisäkoulutuksiin. Kehittämisyhteistyössä määritetyt koulutuskokonaisuudet vahvistavat kouluttajien tietoja ja taitoja oikeudelliseen perustaan liittyen. Lisäksi toimivaltakaavio malli auttaa kouluttajaa jäsentämään työntekijän oikeuksia ja velvollisuuksia. Kirjallisuuskatsaus pyrkii korostamaan moniammatillisen yhteistyön tärkeyttä työturvallisuuden järjestämisessä. Lisäksi työyhteisökoulutuksilla on oma merkittävä roolinsa työväkivallan ennaltaehkäisemisessä.

Kehittämisyhteistyön kautta halusimme luoda uusia aiheita AVEKKI-kouluttajien opetukseen. Kouluttajat ovat toteuttaneet vuosia toimintatapamallin mukaisia koulutuksia työyhteisöissään. Näillä kouluttajilla ympäri Suomea on arvokasta kokemuksellista osaamista oman työyhteisön turvallisuusongelmista. Luomalla motivoivia ja ajankohtaisia koulutustapahtumia kouluttajille AVEKKI-osaamiskeskus tuo nämä asiantuntijat yhteen ja toimintatapamalli kehittyy edelleen. Saavutamme ymmärrystä erilaisista työyhteisöistä, erikoisalaista sekä asiakkaiden erityistarpeista.

Oman kokemukseni mukaan on haastavampaa kouluttaa työntekijöille työn ideologiaa kuin asiakkaan fyysistä hallintaa. Olen tyytyväinen että kehittämisyhteistyössä siirsimme asiakkaan fyysisen hallinnan koulutuksen myöhempään ajankohtaan. Uskon että opinnäytetyön aineistolla saamme jatkossa aikaan koulutuksia, jotka hyödyntävät enemmän kouluttajaa, kuin kertauskoulutus asiakkaan fyysisestä hallinnasta. Toimintatapamalli on lähtenyt vuosia sitten liikkeelle enemmän fyysisenä koulutusmallina edeten nykysuuntaan, jossa asiakkaan kuuntelulle, ymmärtämiselle löytyy työyhteisössä aika ja tila. Uskon että kehittämisyhteistyöllä tuemme olemassa olevaa AVEKKI-ideologiaa.

8.2 Suunnitteluprosessin arviointi

Opinnäytetyöni suunnitteluprosessissa itse sisältöjen suunnittelu ja kehittäminen tuntui luontevalta ja aihepiirit muokkautuivat vaivattoman tuntuisesti. Tähän vaikuttaa vuosien työkokemukseni hoitotyön alalta sekä vuodet työyhteisökouluttajana. Lisäksi toimintatapamalli on minulle hyvin tuttu ja pystyin peilaamaan toimintatapamallin sekä kouluttajien lisäosaamisen tarvetta koulutuspalautteiden sekä vuosien yhteistyön pohjalta osaamiskeskuksen henkilökunnan kanssa. Minulla oli käytössä vuosien varrelta kerätyt AVEKKI-koulutuspalautteet.

Suunnitteluprosessissa käyttäisin jatkossa enemmän aikaa suunnitelman tarkoituksen ja tavoitteiden määrittämiseen. Oikaisen usein suoraan työn kehittämiseen ja varsinaisen opinnäytetyön sisällön tavoitteisiin, rakenteeseen ja hahmottamiseen käyttäisin enemmän aikaa. Opinnäytetyön alkuvaiheessa AVEKKI-luokitus oli ikään kuin pääteemana, mutta työn edetessä se ei noussutkaan itsenäisenä asiana voimakkaasti esiin. Toimivaltakaavio sekä hoitosopimus nousivat henkilökohtaisesti aiheiteemojen haastavuuden kautta mielenkiintoisiksi aiheiksi. Jälkeenpäin oli mielenkiintoista huomata kuinka suunnitteluprosessin aikana tuli esiin erittäin kiinnostavia teemoja, jotka motivoivat selvittämään asioita yhä syvällisemmin. Yhteistyön tuloksena syntyi uusia koulutusaiheita AVEKKI-kouluttajille, jotka koettiin hyviksi teemoiksi. Toiminnallisen yhteistyön tuloksen koin henkilökohtaisesti palkitsevana. Suunnitteluprosessissa yhteistyö oli vaivatonta Savonian ammattikorkeakoulun AVEKKI-osaamiskeskuksen kanssa. Aikaa ei kulunut lähtötilanteen määrittämiseen, koska olimme tietoisia toistemme osaamisista sekä lähtökohdista. Olimme yhteistyössä tehneet projektityötä muusta aiheesta joitakin vuosia aiemmin. Yhteistyölle oli olemassa vahva pohja.

8.3 Oman oppimisen pohdinta

Valitsin itseäni kiinnostavan aiheen opinnäytetyöhön. Työ eteni tämän vuoksi erittäin hyvin. Tuntui luonnolliselta valinnalta tehdä toiminnallinen opinnäyte oman taustani vuoksi. Opin työssäni toiminnallisen opinnäytetyön prosessia. Opinnäytetyönä toiminnallinen opinnäytetyö ei ollut aiemmin tuttu. Opin opinnäytetyön aikana tiedonhaun taitoja varsinkin oikeuslähteiden osalta. Kävin useiden eri ammattiryhmien työtä ohjaavat lait ja asetukset läpi sekä opin suhteuttamaan toimivallan käsitettä eri työtehtävien mukaan.

Sain lisäksi useita koulutusideoita työyhteisöjen kehittämiseksi sekä kouluttajien lisäosaamisen kouluttamiseen. Kertasin lisäksi poliisiammattikorkeakoulun aikana opetettuja oikeuttamisperusteita ja tyypillisimpiä rikosnimikkeitä ja koin että tästä on minulle hyötyä poliisin ammatissakin. Poliisiammattikorkeakoulussa käsitelty ennaltaestävätoiminta auttoi näkemään moniammatillisen yhteistyön tärkeyttä. Euroopan tasolla tunnustettu työn turvallisuuden tärkeys sekä poliisin toiminnan strategia moniammatilliseen yhteistyöhön painottuen korostaa opinnäytetyön ajankohtaisuutta ja tulevaisuuden tapaa toimia yhteistyössä turvallisemman arjen puolesta.

Poliisin oikeudesta virka-avun tiedonsaantiin oli eri lähteissä ristiriitaa. Lähdekriittiseksikin tulin opinnäytetyötä tehdessäni ja ei enää automaattisesti luettuaan ajatellut, että tieto pitää paikkaansa. Virka-avun osalta sain oikeanlaista tietoa poliisiammattikorkeakoululta, kun vertasin eri lähteistä saamaani tietoa. Kyseessä oli poliisilain tiedonsaanti suhteessa oikeudenkäymiskaaren salassa pidettävään tietoon. Korkeimman hallinto-oikeuden päätös poliisin tiedonsaannista oli myös ratkaiseva oikean käsityksen muodostumisesta teemassa tiedonsaanti. Lähdekriittisyyttä olen omaksunut työn aikana. Opettavaa ollut myös havaita, että tietenkään joka asiasta ei ole olemassa lakia. Yhteiskunnassa sovitaan merkittävistäkin asioista ilman lain turvaa. Tuolloin yksilön oikeudet voivat vaarantua. Lain puuttuessa on luotu yksikkökohtaisesti ohjeita, jolloin muuan muassa perusoikeudet voivat joutua tulilinjalle. Työ on itsessään korostanut minulle lain olemassaolon merkitystä perusoikeuksien turvaajana.

9 LÄHTEET

Aho, Jukka & Airaksinen, Keijo & Hakkarainen, Kari & Lommi, Risto & Taattola, Seija 2015: AVEKKI-kouluttajan käsikirja. Kuopio, Savonia-ammattikorkeakoulu.

Alasoini, Tuomo 2011: Hyvinvointia työstä. Kuinka työelämää voi kehittää kestäväällä tavalla. Helsinki, Tykes.

Boucht, Johan & Frände, Dan 2008: Suomen rikossoikeus. Rikosoikeuden yleisten oppien perusteet. Tampere. Poliisiammattikorkeakoulu.

Hemmo, Mika 2013: Velvoiteoikeuden perusteet. 2.painos. Helsinki, Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

HUS, 2010: Turvallisuutta kaikkien parhaaksi. Toimintamalli työpaikkaväkivallan ehkäisyyn ja kohtaamiseen. Helsinki. Luettavissa:

<http://www.hus.fi/hus-tietoa/henkilosto/Toimintaohjelmat%20ja%20ohjeet/Tyopaikkavakivalta.pdf>. Luettu 3.3.2016.

Järvinen, Pekka 2009: Menestyvän työyhteisön pelisäännöt. 2. Painos. Helsinki, Sanoma pro Oy.

Jääskeläinen, Petri 2010: Harjavallan psykiatrisessa sairaalassa käytettiin laittomia hoitokeinoja. Dnro 134/2/09. Luettavissa:

[http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?\\${APPL}=ereoapaa&\\${BASE}=ereoapaa&\\${THWIDS}=0.18/1463489118_32140&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?${APPL}=ereoapaa&${BASE}=ereoapaa&${THWIDS}=0.18/1463489118_32140&${TRIPPIFE}=PDF.pdf). Luettu 20.2.2016.

Jääskeläinen, Petri 2011: Vapaaehtoisen päihdehoidon tulee tapahtua yhteisymmärryksessä potilaan kanssa. Dnro 4677/4/2009. Luettavissa:

[http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?\\${APPL}=ereoapaa&\\${BASE}=ereoapaa&\\${THWIDS}=0.21/1461751941_4759&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?${APPL}=ereoapaa&${BASE}=ereoapaa&${THWIDS}=0.21/1461751941_4759&${TRIPPIFE}=PDF.pdf). Luettu 25.2.2016.

Jääskeläinen, Petri 2012a: Vartioimisliikkeen vartijan salassapitovelvollisuus. Dnro 2953/4/10. Luettavissa:

[http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?\\${APPL}=ereoapaa&\\${BASE}=ereoapaa&\\${THWIDS}=0.8/1461568688_25071&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?${APPL}=ereoapaa&${BASE}=ereoapaa&${THWIDS}=0.8/1461568688_25071&${TRIPPIFE}=PDF.pdf). Luettu 18.2.2016.

Jääskeläinen, Petri 2012b: Terveyskeskus loukkasi potilaan henkilökohtaista vapautta. Dnro 1319/2/11. Luettavissa:

[http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?\\${APPL}=ereoapaa&\\${BASE}=ereoapaa&\\${THWIDS}=0.27/1461568827_26211&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?${APPL}=ereoapaa&${BASE}=ereoapaa&${THWIDS}=0.27/1461568827_26211&${TRIPPIFE}=PDF.pdf). Luettu 19.2.2016.

Jääskeläinen, Petri 2013: Psykiatrisessa sairaalahoidossa olevan potilaan riisuminen ei ollut hyväksyttävää. Dnro 2372/4/12. Luettavissa:

[http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?\\${APPL}=ereoapaa&\\${BASE}=ereoapaa&\\${THWIDS}=0.27/1461750747_30539&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?${APPL}=ereoapaa&${BASE}=ereoapaa&${THWIDS}=0.27/1461750747_30539&${TRIPPIFE}=PDF.pdf). Luettu 3.2.2016.

Kanerva, Reino 2008: Työ turvalliseksi. Työpaikan hyvät turvallisuuskäytännöt. Helsinki, Edita Publishing Oy.

KHO 2010, 30.6.2010 t. 1559 (LRS), diaarinro 3125/1/09. Luettavissa: <http://www.finlex.fi/fi/oikeus/kho/vuosikirjat/2010/201001559>. Luettu 20.4.2016.

Könkkölä, Mikko & Lindgren, Helena & Peltola, Aija & Savolainen, Riitta & Kaivola, Juhani & Vihermaa, Kyösti & Konttinen-Di Nardo, Essi 2014: Henkilövahinkoasiain neuvottelukunnan suosituksia. 3. Painos. Helsinki.

Luettavissa:

http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1412163579487/Files/HEVAn_suosituksia_KH.pdf. Luettu 16.2.2016.

Lappi-Seppälä, Tapio & Hakamies, Kaarlo & Koskinen, Pekka & Majanen, Martti & Melander, Sakari & Nuotio, Kimmo & Nuutila, Ari-Matti & Ojala, Timo & Rautio, Ilkka 2009: Rikosoikeus. 3. painos. Helsinki, Sanoma Pro Oy.

Lehestö, Mika & Jaakkola, Heikki & Koivunen, Olli 2004: Hoitajan turva. Helsinki, Edita Publishing Oy.

Mertanen, Virve 2006: Työsuojelun perusteet. 3.painos. Helsinki, Työterveyslaitos.

Paunio, Riitta-Leena 2007: Päihtyneen ja häiritsevästi käyttäytyneen potilaan eristäminen ja omaisuuden haltuunotto terveyskeskuksessa. Dnro 3285/4/04. Luettavissa:

[http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?\\${APPL}=ereoapaa&\\${BASE}=ereoapaa&\\${THWIDS}=0.50/1462171010_807&\\${TRIPPIFE}=PDF.pdf](http://www.eduskunta.fi/triphome/bin/thw.cgi/trip/?${APPL}=ereoapaa&${BASE}=ereoapaa&${THWIDS}=0.50/1462171010_807&${TRIPPIFE}=PDF.pdf). Luettu 13.3.2016.

Perkka-Jortikka, Katriina 2007: Hankalan ihmisen kohtaaminen. Helsinki, Edita Publishing Oy.

Puumi, Susanna, 2009: Väkivalta pois palvelutyöstä. 2. painos, Työturvallisuuskeskus.

Rantaeskola, Satu & Hyyti, Jari & Kauppila, Jaakko & Koskelainen, Mari 2015: Haastavat asiakastilanteet – väkivalta työssä. Helsinki, Talentum.

Saarela, Kaija Leena & Isotalus, Nina & Salminen Simo & Vartia, Maarit & Leino, Tuula 2009: KAURIS – kartoita uhkaavat työväkivaltariskit. Helsinki, Työterveyslaitos.

Saloheimo, Jorma 2006: Työturvallisuus. Perusteet, vastuu ja oikeussuoja. 2.painos Helsinki, Talentum.

Sisäasiainministeriö 2012: Turvallisempi huomen. Sisäisen turvallisuuden ohjelma. Sisäministeriön julkaisusarja 26/2012. Helsinki. Luettavissa:

http://www.intermin.fi/download/35099_262012_STO_III_fi.pdf?bb6622b8f32ad388

Sisäministeriö 2014: Poliisin ennalta estävän toiminnan strategia vuosille 2014-2018. Sisäministeriön julkaisu 2/2014. Sisäinen turvallisuus. Luettavissa:

<http://www.intermin.fi/julkaisu/022014?docID=50157> . Luettu 15.1.2016.

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:65: Päihtyneen henkilön akuuttihoito. Sosiaali- ja terveysministeriön ohjeet. Helsinki. Luettavissa:

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/113845/URN%3ANBN%3Afi-fe201504226779.pdf?sequence=1>. Luettu 20.2.2016.

Sundell, Lauri 2014: Työkaverina pelko. Jyväskylä, PS-kustannus.

Tiilikainen, Tapani & Hertell, Jukka & Hukkanen, Veli & Järvenpää, Ari & Kulmala, Kimmo & Marjamaa, Petri & Pelkonen, Jyrki & Pohjolainen, Harri-Pekka & Virta, Sirpa & Vuorinen, Matti & Koski, Matti 2010: Lähipoliisitoiminnan strategia. Lähipoliisitoiminnan ja turvallisuusyhteistyön kehittämisen strategiset linjaukset ja tavoitteet 2010. Poliisihallitus.

Luettavissa:

https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/14774_Lahipoliisitoiminnan_strategia_verkkoversio.pdf?a59fead0ef34d288. Luettu 15.5.2016.

Tiilikainen, Tapani & Hertell, Jukka & Hukkanen, Veli & Järvenpää, Ari & Kulmala, Kimmo & Marjamaa, Petri & Pelkonen, Jyrki & Pohjolainen, Harri-Pekka & Virta, Sirpa & Vuorinen, Matti & Koski, Matti 2015: Poliisin virka-apu lastensuojelulain nojalla sijoitettujen lasten tavoittamiseksi. Ohje ID-1555193572. POL-2015-231. Helsinki.

Tilastokeskus, 2007: Työväkivalta on yleistä terveys- ja sosiaalialojen ammateissa. Työvoimatutkimus. Luettavissa:

http://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-09-30_002.html?s=0

Tolvanen, Hanna 2015: Rikosoikeus ja oikeudenkäynti. Helsinki. Talentum media Oy.

Tuula, Leino & Selin Risto 2008: Vartija vaarassa - uhka ja väkivaltatilanteiden analysointimenetelmä. Helsinki, Työterveyslaitos.

Työturvallisuuskeskus, 2010: Yhdessä asiakasväkivaltaa ja -häirintää torjumaan. Luettavissa:

[http://ttk.fi/etusivu_\(vanha\)/tyosuojelu/tyovakivalta/euroopassa_yhteinen_huoli_tyovakivalta](http://ttk.fi/etusivu_(vanha)/tyosuojelu/tyovakivalta/euroopassa_yhteinen_huoli_tyovakivalta). Luettu 20.4.2016.

Uskali, Niina 2015: Terveystenhuollon ja poliisin yhteistyö. Helsinki. Luettavissa:

<http://docplayer.fi/5448758-Terveystenhuollon-ja-poliisin-yhteistyö-biomedicum-helsinki-22-9-2015-poliisiylitarkastaja-niina-uskali.html>